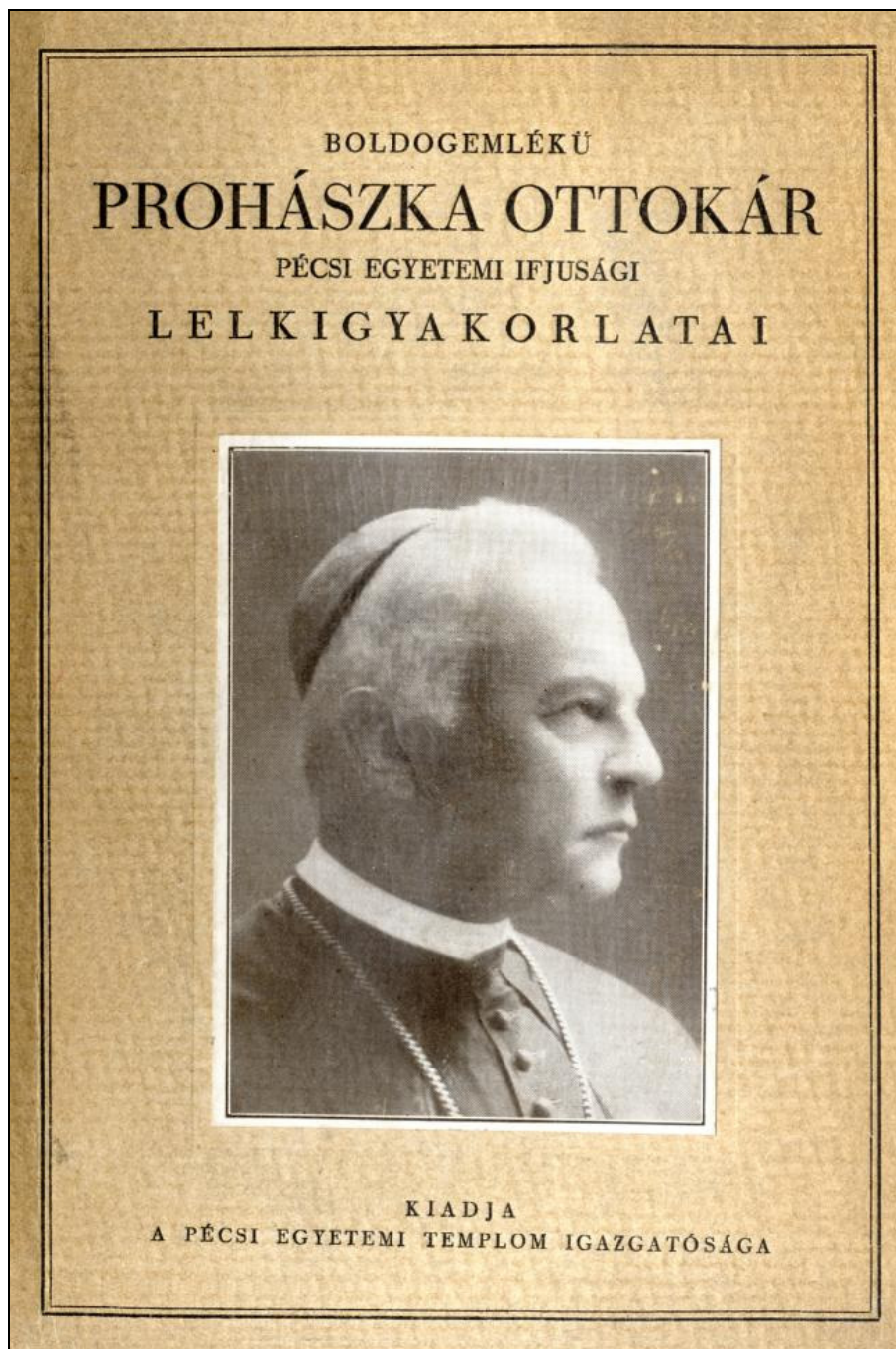

Boldogemlékű Prohászka Ottokár pécsi egyetemi ifjúsági lelkigyakorlatai

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Prohászka Ottokár
Pécsi egyetemi ifjúsági lelkigyakorlatok

Nihil obstat.
Dr. Fred. Vértesi,
censor

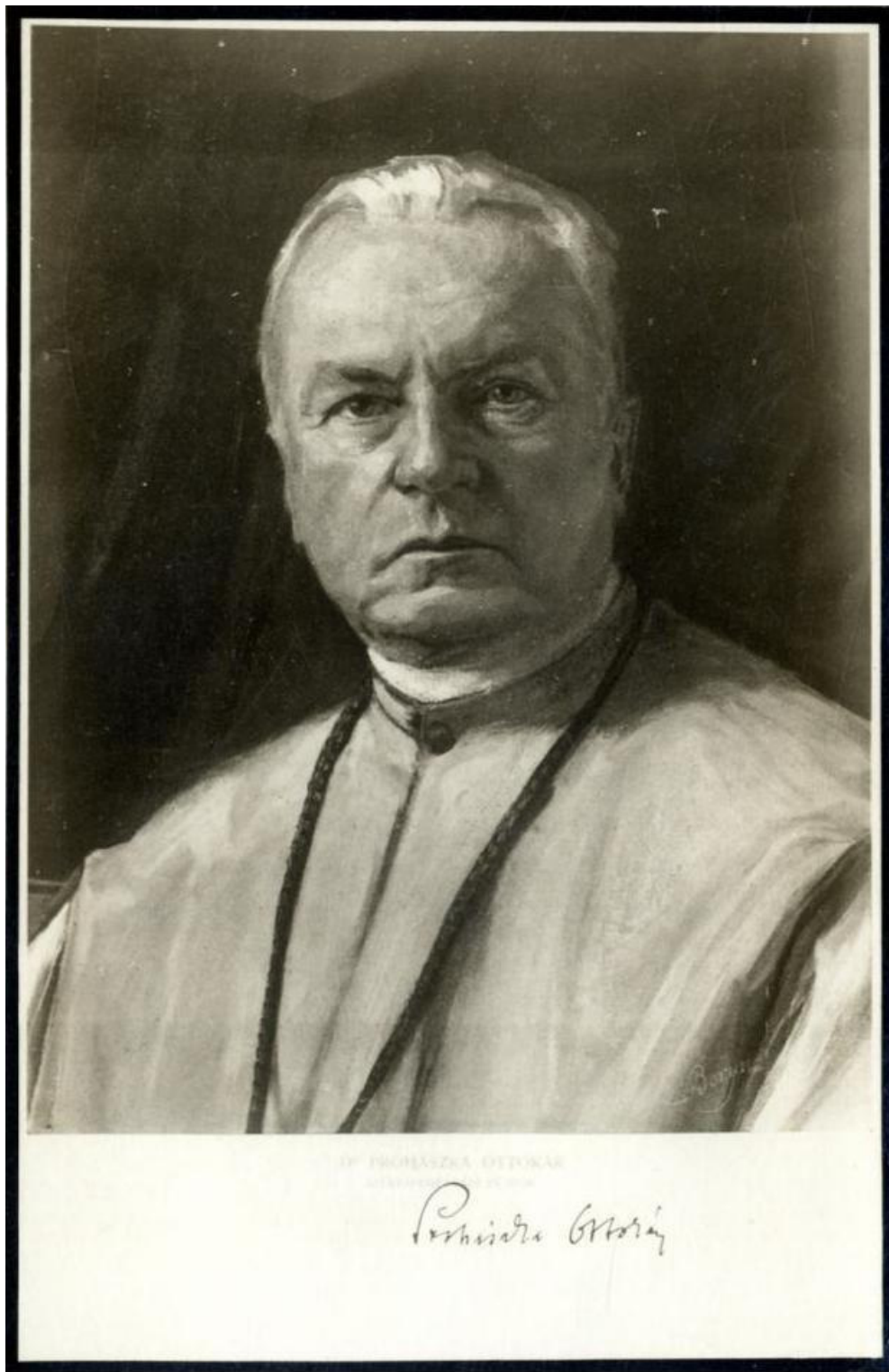
Nr. 1393. Imprimatur
Quinqueecclesiis, die 19. Maii, 1927.
† Franciscus
episcopus quinqueeccles.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1927-ben jelent meg a Pécsi Egyetemi Templom Igazgatósága kiadásában. A könyv Prohászka utolsó teljes lelkigyakorlatát tartalmazza, melyet 1927. március 21–24. között tartott Pécsen, halála előtt egy héttel.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	5
Az első beszéd főbb gondolatai	7
Második beszéd.....	11
Harmadik beszéd.....	17
Negyedik beszéd.....	23
Névmutató.....	29

Előszó

A pécsi Erzsébet-tudományegyetem ifjúsága szívének meghatottságával áldja az Urat, hogy utolsónak hallhatta az apostol lelkű *Prohászka Ottokár* székesfehérvári püspök ihletett ajkairól a lelkigyakorlatok örök igazságait.

Az isteni Gondviselés vezérelte Szent Imre városának püspökét élete utolsó napjaiban az ős Pannónia egyetemének Boldog Mór városába.

Mór pannonhalmi szerzetest az ifjú Imre herceg – amint a legenda mondja – hétszer csókolta tiszta lelkük angyali megérezésében: Prohászka püspök hét beszédben lehelte szívének és eszének a Szentírás nyugvó gondolatait és érzéseit a pécsi egyetemi ifjúság keblére.

Prohászka Ottokár Püspök szívéből megszerette a pécsi Erzsébet-egyetemi ifjúságot.

A beszédek közül a négy legfontosabbat nyújtja e füzet az élő szó elhangzása után a nagy Püspök kegyeletes emlékéül.

Prohászka O. Püspök beszédei – így betűkbe rögzítve – korántsem hatnak oly ihletettséggel, mint eredeti előadásban, mégis meg akartuk örökíteni sok-sok hozzánk juttatott kérésre. E beszédek szerkezetén és nyelvén, főleg egyéni kifejezésein semmi változás nem esett; így hívebb és kegyeletesebb marad a gyönyörű gondolatsor számunkra, ha a beszéd-felépítés és megfogalmazás klasszicitása itt-ott talán hiányosnak is tetszik.

Drága örökségként őrzi a pécsi Erzsébet-tudományegyetem és ennek ifjúsága a Prohászka-napokat lelkében, és az élet nehéz napjaiban szóljon hozzá a boldogemlékű Püspök, mint szerető atya, vigasztalást nyújtván és világosságot hozván az élet nehéz útjaira.

Az Úr 1927. esztendejének május 22-én tartott *pécsi egyetemi Prohászka-emlékórára*.

Vargha Damján,
ciszt. r. egyet. tanár,
templomigazgató.

* * *

Üstökös vonult végig Pécs városa felett. Uszálya itt-ott súrolta tetőinket s belőle lelehullottak arany porszemek és aztán belészállott a távoli más-világ titokzatos homályába, ahol már nem láthatjuk őt tovább, a földi téreken járván életünk útjait. – Míg itt volt közöttünk, míg gyönyörködtünk a ragyogásában – véltük – egészen a mienk, el hogyan is veszthetnők, hiszen egészen ránk sugárzik a fénye, aranyos derűje a lelkünkbe ömlik, csodálatos fénykévéi az eszünkbe világítanak. Kinek is jutna eszébe minden mozdulatát lerögzíteni, minden rezdülését megrajzolni.

– És elbűvölt bámulásunkat nem siettünk lerögzíteni... Elment. Uszálya még világította egy ideig az utat – arany porszemeket hagytuk heverni a Mecsek-város sziklás földjén; – még nem siettünk fölszedni, összegyűjteni, márvány szelencébe zárni, szívünk örök lángjainál őrízni. Mert – mert azt hittük – ilyen tökéletes lényt nem ragadhat el tőlünk a halál mélysége, komorsága, fönsége sem. Azt hittük!

– És mégis! Bekövetkezett! Bekövetkezett, amit a költő is mondott:

„Kiket az Úr nagyon szeret,
Tüzes és gyors szíveket ad nekik:
Ezek az Illés-szekerek.”

És elment. A pályája a zeniten beléveszett a láthatatlan űrbe...

– Ne kérdezzetek! – Ne beszéljete! – „Favete linguis” – – Megnyílt neki az Ég. – Az Úr magához hívta az Ő hűséges szolgáját – – akinek a szíve rezdüléseit hallotta sok ezer ember; akinek ez a pécsi utolsó pünkösdi tüze lángra gyújtotta ifjúi lelkünk minden feltörekvő szép szikráját, s vitte mint sok fehér galambot, lelkünket az Úr trónusa elé húsvéti áldozatra. És olyan volt, mint a Szentek, akik körül az élettelen kórok is virágba borulnak, akik körül a hitetlenség szende gyermekké simul, akik körül a szépség lángjai az egekig érnek.

– Az egekig ért – s ott hirtelen kinyílt neki a kék kárpit: – – hazaérkezett.

„Testvéreim! – Ne zavarjátok! – Favete linguis!”

Sok galamb – a lelkünk – , kiket a pünkösdi tűzével megáldott – ijedten összerebbentünk, rémült szárnycsattogással röpködtünk a kék kárpit alatt, ahova tiszta alakja eltűnt, és minket itt hagyott. – Egymásra néztünk. – A szemünkön utat találtak a könnyek. – Mindegyikből gyöngyszem lett, amik visszahulltak a szívünkre, és ott újra felolvadtak és virágot fakasztottak, tavaszi rügyet, a lelki szépség rügyeit – ezek az érte hullatott könnyek... Hogyisne! A magot Ő hintette el! – – Ő! A nagy Apostol-Püspök! Isten legkedvesebb szolgája, aki elment.

És egyszerre eszünkbe jutott, hogy néznénk az üstökös útját, keresnénk meg azon az elhullatott arany porszemeket, s legalább ezeket mentenénk meg – ha lehet.

És gondolatait, – szavait, amiket széthullatott a Mecsekhát sziklás földjén – amelyből Ő mondta: minden lehet – összegyűjtöttük. – Lerajzoltuk az Üstökös pályájának egy alig milliomod percnyi ívét – – néhány porszemet a nagy egészből – s kinyomattuk, hogy láthassuk, felidézhesük máskor, fáradt, nehéz napjainkban is Prohászka Püspök utolsó pécsi négy napos beszédét.

És még egyszer összeverődünk, akik hallottuk Őt – és reminiscenciákat fűzünk nagy személyével kapcsolatos szép élményeinkhez – még betűben örökítjük a négy beszédet s aztán szívünk legszebb zugába rejtjük az emlékét, s könyves polcunk díszhelyére helyezük az Ő beszédeit, hogy fájdalmas-fárasztó óráinkban – majd ünnepi üdülésül is elővehessük. – – És azután nézzük, éljük: mivé lesz e föld, e sziklás-humuszos lélek-talaj, ahová magvetőül utolsó húsvétjára közénk küldte Őt az Úr.

A pécsi Erzsébet-tudományegyetem
hallgatósága nevében:
T. E., sz. o.

Az első beszéd főbb gondolatai

Pécs, 1927. március 21.

Itt állok ezen a földön, mint Mózes az égő csipkebokornál, és nézem, nézem ezt a földet. Igen! Nézem e földet és nem tudom, hogy mi vár reá; nem tudom, hogy mivé töretik; nem tudom, mi lesz vele? Termőföld lesz-e, s jó mag hull-e belé vagy konkoly? Kedveseim! Úgy érzem magam e Mecsek-sziklás földön, mintha én lennék Mózes a csodálatos csipkebokor előtt – sarútlan lábakkal, megilletődve az Úr kegyelmétől. De úgyis érzem, mintha én lennék az égő csipkebokor, amely ég, lángol, világít, de soha el nem ég. Mert a bibliai csipkebokor el nem ég soha. Gondolkodom. Úgy a két kezem a fejemre téve, töprengök, hova jut ez a föld, milyen árnyékok fognak még reá esni e földre. Én nem tudom... Nem tudom!...

Eszembe jut egy eset. Mikor még fiatal voltam, P. Secchi csillagászt ismertem, az mondta el nekem, hogy tanúja volt, amint Civita Vecchiából Szicíliába menet egy hajó indult észak felé. És Strombolinál észrevette a kapitány, hogy eltértek az iránytól. Minden rendben volt rajta. Az iránytű is helyesen volt beállítva. A hajónak északra kellett volna jutnia, a sarkcsillag felé. És mégis ... Ez a hajó eltért az irányától; dél felé haladt. Utasai csodálkoztak. A kapitány mindent megvizsgált, s nem talált semmi rendetlenséget; a hajó még sem arra ment, amerre kellett volna. Végül valakinek a hajón eszébe jutott, hogy a hajófenéken egy nagy rakomány vas van: az téríti el az iránytűt. És erre ugye természetes, kirakták a vasat. Ezután már a hajó arra ment, amerre célját kitűzte, észak felé.

Kedveseim! Leányok és kedves ifjak! Mi is ilyen hajók vagyunk, amelyek minden maga helyén van, kultúra, tudomány, művészet, és mégis helytelen úton haladunk, mert a lelkünkben elrejtett vasrakományok eltérítik az iránytűt. Ez a vasrakomány a kételkedés, a hitetlenség, a kritika az isteni dolgokkal szemben is. Ezt, ezt rakjátok ki! Ettől igyekezzetek megszabadulni, hogy a hajó mehessen célja felé, a sarkcsillag felé. Igen! Irányítsátok lelketeket a sarkcsillag felé, mert ott uralkodik az istenség, mert onnan jön minden ... Már a régiek mondái is úgy tartották ezt. Igyekezzünk hát lelkünket megszabadítani a vasrakománytól, hogy el ne térjen az a céltől, a sarkcsillagától: az Istentől. Igyekezzünk, igyekezzünk!

Én azért jöttem, hogy rásegítsem Önöket a szükséges orientációkra, szakramentális elvekre, a biztos alapokra. Mert miként annak a hajónak, nekünk is jó orientáció kell, hogy az élet helyes irányáról ki ne lendüljünk. Jó orientáció kell a sarkcsillag felé, ahol nemcsak a tatár kán trónja áll egy monda szerint, hanem ahol az örökkévalóság székel. Rendezzük úgy az életet, hogy e sarkcsillag felé menjünk. Ha így teszünk, akkor keresztény orientációk kelnek életre, szárnyra, akkor eljutunk az egyedüli racionális etikára, a szakramentális titokzatos hatalmakra, az örök boldogulás sáncaira.

*

Tudják, én sokszor úgy gondolkodom, hogy mily titokzatos az élet. Mily titkok vagyunk mi mind egymásnak s magunknak is. Ezt a titkot úgy „kétszer kettő egyenlő négy” módjára nem lehet megmagyarázni. Olyan az egész élet, mintha a titkok házában lennénk; a hitetlenek a földszinten, a hívők az emeleten. De titok van itt is; titok amott is.

Az élet titka nekem költemény, követelmény, imádság. Miben áll e titok? Csak keresünk, kívánunk, követelünk, a lelkünk számára követelünk valami bizonyosságot, valami bázist, amit úgy érezzük, valakinek adnia kell a számunkra, valahonnan meg kell kapnunk. Minél sötétebb van körülöttünk, annál jobban kéretőzik a lelkünk a világosság felé. Nem lehet az

élet minden dolgát megmagyarázni, a logika törvényeivel elskatulyázni, eszünkkel felfogni: csak nagy hittel! Ne akarjunk mindent megmagyarázni és ne mindent megérteni.

*

Lélek, amely Istent hisz, műremekeket alkot, aminő a pécsi székesegyház, a Sixtusi Madonna és a többi; ez a lélek a minden. Tudták ezt már a humanisták is. Van-e szebb tétel, mint ez az evangéliumi gondolat, hogy Isten szerelmes a lélekbe, az emberi lélekbe; hogy: Deus est in extasi! Hogy Isten el van ragadtatva az emberi lélektől! Ha elhiszem, hogy Isten szerelmes a lelkembe, hol találok ennél szilárdabb, tartósabb, boldogítóbb, erősebb gerincet a lelkemnek? Hősibbet, nagyobbat? Mi lenne, ha én ezt a lelki desperációmba, az én vigasztaláságomba belé állítanám? Nagy dolog az, ha a keresztény ifjú és leány meg van győződve arról, hogy a kereszténység a legnagyobb kultúrhatalom a világon, s hogy ebben mindennek a központja az ő lelke. Mit koszorúzzunk meg inkább, mint az emberi lélek eme fölséges apoteózisát?

Krisztus mondja az evangéliumban: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, de lelkének kárát vallja. (Mt 16,26) ... Hír, dicsőség, hatalom, tekintély, pénz, élvezet, gyönyör, ha a mérleg egyik serpenyőjét ezek húzzák le, s a másikban van – az önmagát nem értékelő – lélek – föl fog borulni a másik serpenyője. – Mondom: hinni kell alkudozás nélkül, azután érezni, tenni kell, s csak azután élhetjük meg azokat a dolgokat, amik a magasságok útján haladnak, a tökéletes felé tartanak, amik az istenség felé visznek. Hinni, hinni! Hinni fanatikusan! Istenséget külön alkotni nem lehet. Tökéletes odaadás, hogy megtalálhassuk a saját lelkünket. Mindent oda kell adnunk, ha mindent akarunk kapni.

Mi az élet? Egy nagy várakozás. Az élet lámpával keresése a mennyek kapujának. A mennyország hasonlít ahhoz a szőlősgazdához, aki mindenkit elhívott magához dolgozni, aki a piacon ácsorogva munkára várt, és este, munka végeztével, mind megkapta a maga egy dénárját, akár reggel, akár délben, akár este fogott is munkához.

Isten bennünket is hív: Jertek! ... jertek! És hív reggel, délben, este. És mi csak állunk a tudományok előtt, mint egy nagy függönnyel elrejtett kincses ház előtt, és nem igen látunk. De ha meghallgatjuk a hívást: jertek ... jertek: és megyünk, és fölemelkedünk a hit szárnyain, akkor kitágul a horizont és szemünkbe ragyog a nagyság, a fönség megismerése! Az élet minden nagyszerűsége: a hit. Elásott kincs a lélek.

Mi is hordjuk magunkban, mint elásott kincset, a lelket. Hogy megtaláljuk ezt a kincset, tudnunk kell, hogy mi legyen a lelki attitűdünk (indítékunk), A teljes, föltétlen odaadás legyen az mindennel szemben, ami szép, ami nagy. Mindent odaadni, hogy megnyerhessem az örökkévaló kincset, amilyen a lélek.

*

Mi a hit? Nem logika. Nem az. Hanem teljes, föltétlen odaadás. Odaadom magamat a hitnek, mint a művészetnek, mint a tavaszi napsugárnak. Az odaadás nem fogalom. Az élet sem fogalom, hanem valóság. Az odaadás élet, az odaadás cselekedet. A művelt ember többet tud a világról, mint a műveletlen, de ez nem hit. A hit teljes odaadás Istennek, a hit lelki állapot. Mi entellektüelek vagyunk, akik sokat tudunk és még többet akarunk tudni, s közben elfelejtünk élni. Pedig az élet súlypontja a hit, a megélés. Mi ezt elmulasztjuk, mi erre nem érünk rá, nem akarunk ráérni. Azért a fölség szóltlanul elhalad mellettünk.

Imádkozni se tudunk tökéletesen! Mert nem az a tökéletes imádság, mikor recitálok. Egy ideig ugyan az is jó. De csak egy ideig, A lélek imádsága az, hogy belépek a templomba, letérdelek, lehajtom a fejemet, egy ideig hallgatok magamba omolva, majd mondogatom: hiszek, én hiszek Istennek. Hiszek Istenben. És mondom mind erősebben, szinte már belelelkeselem ... s a lelkem lassan-lassan egészen átváltozik, belemerül Istenbe. Igazibb

emberré leszek a templomban, és ott megértem a kereszténység hatalmas eszméjét, a lélek nyomorúságát. – Ezt egyetlen más vallás sem oldotta meg ilyen tökéletesen. Ez a misztikus imádság, az ima legtökéletesebb foka. Fejlesztünk kell a kereszténységünket, s nem szabad megállnunk a vallás gyermekcipőinél: a katekizmusnál. Ismétlem: mélységes átélés legyen bennünk a hit. Jól imádkozni annyit tesz, mint jól elváltózni, s utána jól megváltózni. Erre vonatkozik Szent Ágoston mondása: „Aki jól változik, jól él, aki rosszul imádkozik, rosszul él”.

*

Az életben két igen fontos tulajdonságot vigyünk. Az *odaadást* s a *nagy tiszteletet*. A tisztelet: odaadás. A tisztelet meglelkesíti a szeretetet. A szeretet tisztelet nélkül ösztönös csak. Igazán csak azt lehet szeretni, akit tisztelünk. A tisztelet lefoglal, a tisztelet megfog. Tudják ezt a nők. – A szépséggel sem lehet disputálni, hanem tisztelni kell, hogy meg tudjuk „élni” a magunk számára. Hogy is mondta csak Schopenhauer? „Ha bemegy a királyhoz, hallgass, hogy a fenség leereszkedjék hozzád”; ha bemegy a templomba, mondom én, alázatos légy, hogy Isten lényegét megérezhesd. A tiszteletlenség antikulturális cselekedet. A tiszteletlen ember szellemileg perverz, kedélytelenül gonosz. És nem csak a mikrobák, a betegség-okozó csírák, hanem a ma Európa-szerte dúló antikulturális tiszteletlenség ellen is kell a dezinfekció.

Ha e két fizikai betéttel rendelkezel: ami a tisztelet és az odaadás, akkor ebből ki lehet alakítanod a fölséges, a szép, a sarkcsillag felé tendáló életet. Ez a lélek előrejutása a szépség felé. Ne féltsük magunkat a nagy eszméktől. Az ifjúság olyan legyen, mint a velencei mocsarakba vert fenyőszálak, melyek elkövesednek, s tartják a Szent Márk templomot s a Palazzót. Csak hinni kell, s nem szabad lelkünket féltetni e nagyszerűségekől. Miénk az egész csillagos ég egész ragyogásával, a nap, a sugár, a fény, a mélység és a magasság, mind, mind... Ha tele vagyunk kételkedéssel, nehéz bizonytalansággal: ragadjuk meg a hit kötelét, mely nem akasztó, hanem mentő kötélnak van szánva.

*

Az igazi bölcsesség nem az, ami a dolgok egymás közti kapcsolatát mutatja meg, hanem az, amely fölfedi, hogy milyen kapcsolat van az ember és a világ között. Tiszteljük a lelkünket, hagyjuk, hogy isteni magjára rásüssön a nap. Higgyük, hogy ez a lélek el is romolhat, meg is rozsdásodhat. Hígygük! Hígygük! Tisztító tűz az is, amikor harcban állok saját magammal, a rossz ösztöneimmel, a lélek kinövésével. Ne legyünk faragatlan tuskók. Legyünk szépen kifaragott, csiszolt márványszobrok. Dolgozzunk szeretettel, bizalommal lelkünkön, tekintsünk várakozással saját magunk elé és mindenki útja elé, mert akiben hiszünk: Isten; amit tőle várunk: föltétlenül adja.

Ne csüggedjünk, és ne adjuk lelkünket oda a szürkéségnek, a bűnnek. Mert ebből lesznek az igazi tragédiák, a nagy megalkuvások. És akkor sötétség borul a lélekre, mint a földre az éjszaka, mely a nap árnyéka: a bűn... Nincs más tragédia, mint a lélek bukásának a tragédiája. Mert ha az élet meg is töri ezerszer utainkat, léleekben szilárdan kell állani és szítani a hitet a szépségben, jóságban, Istenben...

Ki kell kalapálnunk magunkból a krisztusi egyéniséget, mert *az utolsó ítéletnél mindenki fémjeleztetik etikai fajsúlya szerint*, hogy ez megüti-e a krisztusi mértéket. Számon kéri majd tőled, hogy mit hoztál ki az életből, a lelkedből...

*

Mi is az etika? Sok minden az. Ha valaki pl, egy szép nőt lát, és rögtön testi kívánságai támadnak, az egy erkölcsi barbár. A hernyó lerágja a levelet, az ökör leleget a virágot. Vannak ifjak, akik lelegetik a szép leányokat... Eszükbe se jut, hogy van bennök sok egyéb érték, szín, tartalom: lélek. Nem veszik észre, éppúgy, mint az ökör sem. Ezek is erkölcsi barbárok, akik a kultúrember etikájától olyan messze vannak, mint a cigány purdó az egyetemről.

A nőt tisztelned kell, hogy méltó légy önmagadhoz – és az ő örökkévaló lelkéhez. Tisztelni kell, hogy megszólalhasson benne az örökkévaló lélek, és nem szabad lelegetned. Én is gyönyörködöm egy szép nőben, de csak úgy, ahogy egy szép festményben vagy egy virágban, vagy egy művészi szoborban, és nem gondolok mögéje semmit. Igyekezzenek ilyen egyéniséget kikalapálni magukból. Igen, kedves ifjak, így tegyenek, hogy büszkén mondhassák Schillerrel: Das ist meine Seele, das ist mein Tat = ez az én lelkem, ez az én cselekedetem.

A hit törvényei ne legyenek a rabság büntető törvényei, hanem segítő szárnyak, amelyekkel fönt szárnyal, kőoszlopok, amelyeken trónol a lelkünk. És *éljük a törvényt*, ne csak csináljuk. Goethe mondja, hogy ha folyton csak csinálják a törvényt és nem élik, nem tartják meg, olyan az, mintha folyton írának kottákat és senki sem énekelné.

Azért mondom, kedveseim, hogy ne csak írjátok, hanem énekeljétek a kottákat, éljétek a törvényeket, az életet.

*

És legyetek jó, imádságos viszonyban az Istennel. Murilló egyik képén Istenes Szent Jánost ábrázolja. Ezen a képen súlyos beteget visz a vállán, és előtte megy a Krisztus lámpával és – világít a sötétségben. Hát mi is így megyünk, és visszük hátunkon a beteg embert az életünk folyamán: a hibáinkat, a mi keresztünket. De előttünk megy a Krisztus és világít nekünk: hogy nézzük az utat, erre menjünk. És a nagy emberi sötétségben reflektorként utat mutat egy-egy nagy ember is, hogy hogyan szeressük a saját lelkünket. Mert a lélek-szerelemben Isten világít nekünk. Hát kedves ifjúság: Szeresd a lelked! Légy tisztelettel a saját lelked iránt és becsüld meg azt. Csak ennyit mondhatok nektek. Ma csak ennyit. Legyen jelszavatok: a saját lelkemre vigyáznom kell!

Úgy legyen!

Második beszéd

Pécs, 1927. március 22.

Krisztusban Kedves Ifjúság!
Mélyen Tisztelt Közönség!

Ha az ember az evangéliumban kérdezi és keresi, mi volna a veleje az egész nagy fénynek, ennek a csodálatos tavaszi áramnak, ennek a pünkösdi tűznek: vannak erről különféle vélemények. Nem akarok tudóskodni, csak említem, hogy a Harnack mit mond: „Über das Wesen des Christentums” művében; mégvan rá a felelet Loisy-tól is, és vannak más vélemények. De én nem ezeket akarom fejtegetni, hanem azt kérdem, hogy mit veszünk ki mi olyant, ami nekünk való; mi az, ami minket a lelkünk, a szívünk gyökeréig megfog. Azt mondom, én nem is keresem ezt tovább, csak kérdem: hogy minek a kereszt a Székesegyházban, minek van kereszt az útszélen, mezőkön, mindenütt? – Sokat jelent ez a kereszt. Azt jelenti, hogy „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte.” (Jn 3,16) A régi mózesi égő csipkebokor helyett ránk omlik és ránk szakad valami; de nem bokor, hanem élő szeretet; Krisztus az ő megváltó szeretetében, a világot megváltani tudó hatalmában. Hát ez volna az evangélium veleje.

Én úgy érzem, hogy az evangélium egy nagy tény, egy természetfeletti misztikus tényt állít szemünk elé, és ennek is a főtétele, a veleje ez: *van a világban is valami szeretnivaló*. Minden tavasz, minden virágzó növény szeretetet hirdet, és azt tolja bele a világba. Minden bomló rügy szeretetről beszél, élet-áramról tanúskodik; tehát azt mondja, hogy van a világon valami szeretnivaló. De ez szerintem nemcsak a rügy, a tavasz, nemcsak az élet, a vegetatív élet, hanem van ennél több is. Ez a *lélek*, amely kiemelni, alkotni tud, amely a székesegyházat, a csodálatos zengő köveknek eme műremekét állította Pécsre, amelyről azt mondom Beethovennel: erről nem lehet beszélni, ezt meg kell tapasztalni: „Man muss es erleben.” Hiába beszélünk a kontrapunktról, a sixtinai Madonnáról; ezt látni kell, ezt át kell élni. A műélvezet a szépségben való elváltozás, fogadás vagy fogadás és szülés, a szebb és jobb emberi tendenciának a magamból való kialakítása, ez az a szeretnivaló, amit az Isten a világban szeret.

Mondják meg nekem, K. I. B. van-e ennél humánusabb tény, hogy ti. az Isten szerelmes a világba. Mint mondja az egyik híres klasszikus: Extasin – passus est Deus. Azt mondom, hogy van humanizmus, van kultúra, amelynek van valami szeretettel humánus, optimista ténye. Van-e ennél nagyobb valami?! A testvériség, egyenlőség, humanizmus, haladás mind nagyon szép, de a szellemi tartalomra nézve van ennél nagyobb valami is és pedig: ha elhiszem, hogy *az Isten szeret engem*. Ha hiszem, hogy az Isten szerelmes a lelkembe.

Mondják meg nekem, milyen garanciát építsek a jövőmnek, ha nem ezt. Hol szedjek motívumokat, minden áldozatba, vértanúságba kergető motívumokat, ha nem ezt? De, tetszik tudni, ezt meg kell élni. – Hiszen mindjárt átmegyek ezekre a dolgokra, tehát csak úgy mondom: – nagy dolog, hogy a keresztény fiúk, lányok, a keresztény közönség, meg van győződve, hogy a kereszténység egy óriási kultúrhatalom, hogy ennél nagyobb eszményeket nem ültetett senki sem a világba, hogy nem találok halálom percéig nagyobb dolgokat, mint ezeket a „szentély szent örületébe” vivő tényeket. Ha meg akarom koszorúzni a filozófiai tanokat, mondják meg, mit koszorúzzak meg inkább, mint a tiszta humanizmusnak, az emberi lélek értékelésének azt a fényes vívmányát, hogy *az Isten szeret engem*. Ha ez duruzsol a fülembe, nekem ez a győzelmi énekem. Honnan szedem én ezt? A Szentírásból.

Már mondtam, hogy „úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött Fiát adta érte” (Jn 3,16); – azután ott van „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri” (Mt 16,26) és a léleknek nem is kárhozatát, hanem a *kárát*, nem a halálát, hanem csak a horzsolását, valamiféle gyengülését vallja. Itt van a mérleg, ez a láthatatlan mérleg, amelyet Krisztus tart kezében. Az egyik serpenyőben van az egész világ, a másikban a lélek. Az egyikbe össze kell seperni a Holdat, Napot, csillagokat, hatalmas érvényesülést, becsületrendeket, – és az egész világ felbillen attól a nagy súlytól, amit úgy hívnak: lélek. „Mit használ az embernek” – ez annyit tesz: ember, te nagyobb vagy, mint az egész világ. És ezt el kell hinni! Ezt meg kell tapasztalni. Először el kell hinni, azután meg kell élni, és olyan erőt kiszivattyúzni ebből, hogy ez az igazi valóság. Ezt mondják maguknak sokszor, Kedves Fiaim, hogy „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is”, de „lelkének kárát vallja”, – hogy az ember több, mint az egész világ.

Ha hallom a parabolákat, a példabeszédeket, hogy mihez hasonló a mennyország, amit az ember magában hordoz, nem tagadom, hogy vannak vonatkozásai más mennyországra is, arra ott fenn és vannak vonatkozásai a kereszténységre is; – de van egy nagy költő, akinek van egy nagy eszméje és ennek keres képeket, s amikor talál egyet, örül neki; de keres másikat, harmadikat, negyediket, és nem elég neki, mert nem bírja kifejezni, amit akar. – Aki az evangéliumot így olvassa és hallja, hogy hasonló a mennyek országa ehhez, ahhoz, például az elásott kincshez, gondolja meg – szabad így is felfogni a parabolát –, hogy én vagyok az a földbeásott kincs, ez a kincs: az én lelkem. Mert mi a lélek értéke? Minden, minden. Ez az a kincs, amit ha megtalál az ember, elad mindent, hogy kiemelje a kincset. Milyen felséges dolog ez! Milyen drága kincs a lélek! Oda kell adnunk mindent, hogy kiemeljük a lelket ebből a földből, a testből.

„Hasonló a mennyek országa a drágagyöngyhöz, amit ha megtalál az ember, elad mindent” (Mt 13,45), mert az istenséggel alkudni nem lehet, hogy ki ad többet érte. Csak egy alku van: mindent, mindent eladni a lélekért.

„Hasonló a mennyek országa a tíz szűzlányhoz, akik várják a jegyest.” (Mt 25,1 köv.) Mi az élet? Egy nagy várakozás, egy nagy áhítozás, egy sejtelmes tartózkodás, nyílt szemekkel; de mellettem van a lámpám és a lámpámba kell olaj ... És hasonló a mennyország ahhoz, hogy én egy nagy eljövendőséget váró ember vagyok. Én mindig el vagyok ragadtatva, ha erről beszélek.

„Hasonló a mennyország a szántó-vető emberhez.” (Mt 13,24 köv.) és a föld az a felhasított, hosszúra nyitott száj, amely felhasítva várja és fogadja a magot. Isten a nagy magvető, és én vagyok az a barázda, a némán sóvárgó barázda, amely várja az isteni magot, az ígét.

„Hasonló a szőlősgazdához,” aki folyton hív a szőleijébe munkásokat. Ne mondjátok, hogy már kilenc óra elmúlt, hanem jöjjetek; és ha 11 órakor vagy 12 órakor hív, akkor is csak jöjjetek, jöjjetek. Vagy ha mindjárt beáll az alkony, még mindig jertek, jertek, és ha örömmel jöttök, ennek a nagy hívásnak az indításához, megkapjátok a béreteket. És akik korán jöttek, azt mondják, hogy nekem is csak egy dénár jár; hallgass, hallgass, hisz minden dénár egy végtelenség, egy örök élet.

A tékozló fiúnak a bátyja nem örül az öccse hazatérésén, de az igazi testvér akármikor örül, ha éjfélkor jön is meg a bátyja.

Én azt kérdezem magamtól, és főleg arra szeretném a figyelmüket egészen felizgatni, nemcsak felhívni, hogy én, aki hordom magamban ezt a csodálatos világot, amit a Krisztus mennyországnak hív, én egy feledésbe jutó drága margaréta, drágagyöngy vagyok. És ezen múlik minden, hogyan álljak bele az életbe, mi legyen a lelki attitűdöm. Ezt csak a feltétlen nagy odaadás adhatja meg. Hallottátok: Elment és odaadott mindent hogy megvegye a földet, a drágagyöngyöt, (Mt, 13,44) a véghetetlen nagy értéket, az emberi lelket, amely annyiban

végtelen, hogy örökké él. És az Istent, aki jön felém ezekkel a végtelen nagy gondolatokkal, nem tisztelhetem meg másként, mint végtelen nagy odaadással.

A hitet úgy definiálja a katekizmus: „hinni annyit tesz, mint igaznak tartani azt, amit az Isten mond, és pedig azért, mert ő mondja”. Ez egy logikai definíció, de ez nekem kevés. Én keresem a pszichét. Nekem nem elég ez a száraz fogalom, amely olyan száraz, mint egy hegedű, vagy mint az utca pora nyáron. A hit egy nagy odaadás, hogy mindenem a tied Uram, hogy mindent odaadok, mert Te jössz felém, mint egy csodálatos nagy fény, hát mit tehetek én? Testvérek, fiatalemberek, ne feledjétek: odaadom magamat. A napsugárnak is odaadom magamat, a melegnek, a természeti szépségeknek, a művészeti szépségeknek. Ezek engem inspiráló erők, amelyek engem felemelnek. Tudjátok mi kell? Odaadni magát. Ez nem foglalom, ez nem annyi, mint tudni, mert ha hinni annyit tesz, mint „igaznak tartani”, ez is egy tartás, a magam tartása. Azért ismétlem, a hit nem fogalom. Az élet sem fogalom. Az élet valóság, de mi intellektüelek vagyunk, azt hisszük, hogy ez a valóság, pedig csak tükrözése a nagy valóságnak. Nem fogalmat akarok, amikor hiszek, hanem odaadom magamat. Az odaadás nálam tett. Az én hitem egy nagy tett. Amikor Zola regényt írt Lourdes-ről, tanulmányokat tett Lourdes-ban is és elment a híres Boisserie doktorhoz, aki meg volt bízva, hogy mindent konstatáljon az odament betegekről, hogy ki hogyan gyógyult meg. Adatokat kért, és kapott tőle. Amikor a regénye megjelent, a doktor elment Zolóhoz, és azt mondta: Én sohasem mondtam ezeket Önnek, hogy írhatott ilyeneket?! Zola erre azt mondta, hogy a művészt nem kötheti semmi, sem a történelem, sem az információ; az ő műve egy nagy koncepció. Ebből csak azt vonom le, hogy aki nem akar, az nem hisz. Aki gondolkozik, lehet az Schopenhauer vagy Kant; lehet, hogy valaki többet tudhat; a teológiából minden művelt ember többet tudhat, mint egy alázatosan gondolkodó anyóka, – de a tudás nem hit; a hit: odaadás. A hit élet, érzés, egy nem is mondom mentalitás, mert ez nem elég, hanem valamiféle lelkiállapot, amely az egész pszichén keresztül vibrál.

Lehet valaki kitűnő doktor, nagyszerű orvos, aki mindent ismert, amit az emberiség megismerhetett, aki meg tudja közelíteni az élet nagy titkát, de maga lehet beteg ember. Van tehát különbség az élet és fogalom között. A különbség éppen olyan, mint egy beteg tudós és egy életerős virágzó leány között. Nekem, amikor hiszek, a hit: erő, emelkedés, törhetetlen ragaszkodás, nekem a hit fény, világosság harmónia és biztos út. Nem átértzett kötelesség, hanem hódító világmentesség és világfényesség.

Azt mondja Beethoven: Musik ist eine höhere Macht als alle Gedanken ... als alle Wissenschaft, als alle Philosophie; mert a filozófia és a muzsika is csak rendszer, bár hatalmas módszer az élet ilyen vonatkozásában. Különbség van a „Musik” és „Erlebnis” között; ugyanaz a különbség, mint a hit mint élet és a fogalmak között, hogy tudok róla.

Kedves Ifjak, ha Önök beérik azzal, hogy tudnak a hitről, az nekem nem ér semmit. Nekem nem az kell, hogy tudjak a hitről, ha az egész teológiát tudom is. Nekem a teológiát át kell élnem, ez nekem az élet. Ezt kalapálom én folyton, ezt húzom alá ebben az intellektuális korszakban. Nem elég az, hogy én tudok a hitről. Nem tudom, hogy a Pasteur milyen teológus volt, kitűnő fizikus volt a fermentáció nagy tudósa, de hívő ember volt, és azt mondta, hogy úgy hiszek, mint az utolsó bretagne-i paraszt asszony! A hit élet, a hit nagy érzés, a hit egy nagy áramlat, nagy életközösség a Krisztussal; egy óriási nagy erő, amely engem felemel. Ez a nem intellektuális hit, mert az intellektuális hit: fából vaskarika. Lehet gondolat a hitről, de nem hit. Én is intellektuális voltam, Kegyetek is azok, épp emiatt elvonatkozunk a nagy valóságtól, s elfelejtünk élni: megszűnünk erős lélek lenni. Ezt úgy mondom, hogy elmarad az „Erleben” – amit mindig fordítgatunk, de nem tudunk jól lefordítani. Látják, ha a lelki gyakorlatukból mást nem érek el, mint azt, hogy megsejditik, hogy nem a fogalom, hanem az élet a gyakorlat, a hűség és odaadás, a kitartás és bensőség és a küzdelem is, amennyiben valamennyien ellenkezünk – ha én ezt elérem, ez nekem elég. Azt fogják gondolni, hogy ez éppen olyan, mint a fanatizmus. Természetes, hogy olyan, csak az a

különbség, hogy az nem igaz irányban és nem igaz állításokért megy tűzbe, a hit pedig a krisztusi igazságokért. Nekem ez kell csak. Csak ez a hit ér valamit, nem is lehet más, mint amiben van tartalom és valóság. Vegyék ezt tőlem szívesen. Én ilyen hitet akarok Kegyeteknek közvetíteni.

Ha voltak már élményeik hit dolgában, ha már fellángolt Kegyetek előtt is a csipkebokor, ha valahol a nagy természetben megérezték a nagy isteni közeledést, ha csak meg is közelítették: *hát ez az*. Ha az Oltáriszentség előtt térdelve és az utolsó vacsorának a pszichéje, az atmoszférája, a búcsúzó és mégis köztünk maradó Szeretnek a súlya, ez a mérhetetlen súly ránk omlott, mikor láttuk a kis Ostyát és láttuk benne a Krisztust – mondják, hogy képzelődöm –, de mégis ezeknek a nagy tartalmaknak a magamba ojtása és megragadása a legfontosabb.

Tanuljanak meg imádkozni. Az imádság nem pörgetés, nem szavalás, nem recitálás, hisz ezek is jó gyakorlatok, hanem úgy kell imádkozni, hogy az ember belehelyezi a lelkét, és azt mondja például: „*Jézusomnak isteni Szíve, add, hogy mindig jobban szeresselek.*” Ezt el kell mondanom vagy tízszer, mindig lassabban és lassabban. Az ilyen kritikus emberek azt mondják talán erre, hogy beleszuggeralom magamat. Bár ez nem igaz, de különben is nekem mindegy az, hogy mit mondanak. Az kell, hogy magamban elérjek egy nagy színváltást; hogy az ember úgy belemélyedjen mindig mélyebben az igazságba, hogy belehelje és beleszívja magába ezeket a nagy gondolatokat. Ha valaki fiatal, és fiatal akar maradni, nemcsak években, hanem lélekben is, ha egy szebb, egy jobb világot akar magában hordozni: annak védekeznie kell a por, a szürkeség, a rothadás ellen, és nincs más jobb eszköz erre, mint a magában való elmélyedés. Ekkor fogom megérteni Szent Ágostont, aki szerint: „aki jól imádkozik, jól él”. Jól imádkozni annyi, mint megmenteni a lelket. – Ha erdőben vagyok, vagy egy fenséges tenger partján, és mély lélekzetet veszek: kitárom a tudómet, mintha az egész világot magamba akarnám lélekzeni. Ha ez az érzés mind olyan mély, hogy szinte vérré válik bennem, igazi lángoló, pünkösdi apostoli vérré, ez lesz a csodálatosan szép tapasztalás – és ezt ajánlom én nagyon Kegyeteknek. Tehát az első az odaadás.

A második pedig kedves intellektüelek és mindenféle tudós és annak induló Ifjúság, a második: a nagy tisztelet. Azt mondja Fisot: *L'égglise est l'école du respect.* Az egyház a respektusnak, a tiszteletnek az iskolája. Ha falusi templomokba jár is az ember, míg a templom előtt még járja a terefe, de amikor belép az Isten házába, leveszi a kalapját, szenteltvízbe mártja az ujját, keresztet vet és odanéz az oltárra nagy áhítattal az egyszerű emberiség. Amikor megkezdődik a mise, azután jön az evangélium, feláll mindenki, mert azt tisztelettel kell hallgatni. Azután jön az Úrfelmutatás, letérdel és mellét veri, mert azt alázattal kell fogadni...

Kedves Pécsiek, maguk nem tudják, miyük van itt. Én ma sírtam itt ebben a gyönyörű székesegyházban, ezek között a zengő kövek között, amelyeket a harmónia orpheusi karokkal merevített meg. Micsodák hozzá a heliopolisí és harnaki stílusú templomok? Ezek a felséges román bazilikák, ezek az igazi templomok. Mint ahogy a tengerről mondja valaki, hogy szenteket és hősokeket nevel, olyan ez a templom is: a tiszteletnek transzcendentális fényét sugározza. Csak egyet ajánlok a figyelmükbe: „*Grandis est Deus...*”

Mikor nagy lett Mózes, azt választotta, hogy nem a Fáraó udvarában akar élni, hanem nemzetével fog szenvedni, mert bízott az Isten átmenetében, az Isten átmenetének áldozatában. Ez a nagy tiszteletnek a jele. Ha a magyar nép ilyen tisztelettel viseltetnék saját hazája iránt, hogy nem megy Szerbiába, se más külföldre, hanem saját verejtékével dolgozik itthon a saját hazájában, ezt jelenti az: „*Elegit affligi cum populo suo.*” Ezt jelenti, hogy én bízom, hogy az Isten átmegy majd közöttünk. Ezt a nagy tiszteletet, az Istennek az átmenését érzem, ha letérdelek ebben a gyönyörű pécsi székesegyházban, és mélységes hazafias tisztelet fog meg engem, amikor olvasom, hogy keresztül ment az Isten. De mindez az Ószövetségben

még nem volt más, csak „Umbram habens futurorum bonorum.” Árnyékok voltak csak ezek, még nem is képek, mert a kép már valami színes, az már többet mond.

Milyen mélységesen csodálatos, nagy és szent ez a tisztelet, ami a pécsi székesegyházból kiáramlik és mindenkire hat, aki csak egy kissé is lélekkel szemléli. Azt kívánám, hogy érezzék át, s tapasztalják Kegyetek is, hogy micsoda ez a nagy tisztelet.

Nem elég az, hogy valaki nem káromkodik, mert hiszen ezt a törvény vagy most már a miniszteri rendelet is tiltja; de ez a korlát csak olyan, mint a vizilónak vagy a baromnak az ösztöke, hogy induljon. Ha csak ez volna, hát akkor nagyon szegény a morális. Ez barbárság, és én azt mondom, hogy ha egy nemzet sokat káromkodik, annak a hitélete nagyon alacsony fokozaton van. Hol van ettől, amit én kívánok, a tisztelet? Ehhez fogékonyság kell. Ha valamit tiszteltek, az nagy nekem. Ha az anyámat tiszteltem, nagy érték nekem. Ha a házastársak egymást tisztelik, az is kell, mert ha nem tiszteltem, akkor nem is szerettem a házastársamat.

Nem lehet szeretet tisztelet nélkül. Tudják ezt az asszonyok. A tisztelet sugározza bele a világba a szeretetet. Ha nem tisztelik a sixtinai Madonnát, az maguknak semmit sem fog mondani. Ha meghallgatják a Beethoven miséjét tisztelet nélkül, akkor az Önöknek csak csörömpölés, a hangoknak összevisszasága. Ha disputálok a sixtinai Madonnával, az nekem nem fog semmit sem mondani. Ha bemennek Önök egy múzeumba, és mindjárt disputálni kezdenek, hogy ez nem ér semmit, „Armer Hascher”-okként fognak kivonulni. Schopenhauer mondja, ha mész a királyhoz, fogd be a szádat, hallgasd, hogy a felség mit fog mondani. Ha bemész egy templomba, a felség nem mond semmit, ha te beszélsz; de ha alázatosan közeledel, a felség leereszkedik hozzád. Mennyire kell tehát óvakodni a tiszteletlenségtől! Mert hány ember van itt a földön is, akinek kijár a tisztelet. Tisztelet jár a tanári karnak, tisztelet a felsőbbségnek, tisztelet Horthy Miklósnak. Nem is tehetünk egy lépést, hogy a tiszteletünket meg ne kellene mutatnunk. Még tanulni sem lehet tisztelet nélkül. Mert mit adhat nekem X vagy Y, ha én őt megvetem. Tisztelnem kell, legalább a tudományát, mert különben nem fogadom el, amit ad nekem, ezért tisztelnem kell.

Az ember szinte érzi azt a congeniálitást, hogy ez nekünkvaló. Ha az ember beteg, megérzi a lázt; de éppúgy megérzi, hogy ha valamire vágyik, ha valami olyan kell neki, ami jól esik. Hogy is mondja Dante a IX. énekben, az Infernóban: „Hát ezek kicsodák, kérlek? Ezek a hitetlenek. – Ne állj szóba velük.” *Guarda e passa!* A hitetlenek kiölik belőled a tiszteletet, azért ne állj velük szóba. Tisztelet nélkül egy rosszul hangolt lelkiességbe mégy bele.

Tudom, hogy nagyon sokat vét az irodalom, meg a sajtó, ez a piszokfeszék. De egész Európában dúl ez a nagy infekciója a tiszteletlenségnek. Ezért jutottunk oda, hogy egy öntudatos munkásnak ma már szinte semmi sem imponál. A csillagos ég, a fenséges Dóm. Nem. Csak egy ember azok közül, akik levetkőztették a tiszteletet. Mindezek ellen kellene egy nagy dezinfekció. Van egy irány, arra mennek ők; és van más irány, amerre megyünk mi. Nekünk ezt az irányt megszabta a kereszténység, és nekünk kell ez a nagy, szent, bőséges, pszichikai elmélyedés, minekünk kell ez a mélységes és nagy tisztelet, mi e nélkül nem élhetünk.

Még csak egy keveset! Ha az ember ezzel a két nagy pszichikai betéttel rendelkezik, akkor kedve támad magához. Kedve támad kialakítani magában a szépet; ezt a tüskét letörni, ezt a görbületet kiegyenesíteni, ezt a rajzhibát kiigazítani. Ez az erkölcs, a szépség felé alakulás. Szemben áll vele a bűn, a nagy elfordulás, amitől a Madonna-arcokból grimaszok lesznek. Ha nekem kedvem támad, hogy én ezt a szép magasabb lelkiességet magamra öltsem, ne mondja, egyikük se mondja, hogy nekem nem valók ezek a nagy gondolatok. Ezek mindenkinek valók. Csak ezt ne mondják! Maguknak való a napsugár, a szépség és minden. Nem arról van szó, hogy magukból főispán, rektor vagy képviselő legyen, hanem: *krisztusi szempontból való szép ember.*

Ne mondják, hogy nem vagyok Budapesten, hanem Pécsen, de hiszen ezt a Dómot is Pécsen, itt építették, nem Budapesten. Tartsák meg azt a gyönyörű versét Harsányi Kálmánnak, aki azt mondja: „Mert a harci bárdot forgatni és a győzelmi zászlót mások kezéből bátran kicsavarni nem tudom, enyém az árokszél a szent úton.” Hát ha nem vagyunk elsőrangú vivőrök, híres emberek, menjünk az árok szélén, de a szent úton. Nem az árokszélen van a hangsúly, hanem az a fontos, hogy a szent úton menjünk. Nem lehet mindenki vezető a szent úton, ezért engem nem degradál, hogy az árokszélen vagyok, hanem feleml az, hogy a szent úton járok. Ez a szent út a Krisztus útja. Bennünk azért már él a lélek, vagy amint Szent Pál mondja „élek én, de már nem én, hanem a Krisztus él én bennem.” (Gal 2,20) Hiszen mindenkiben, aki engem figyelemmel hallgatott, már mindenkiben a Krisztus él. Per umbras et figuras, van fölírva egy kardinális sírjára, aki a modern teológiát megalakította, de mint az arcus triumphilson is láttuk: az umbra non imago. Nekem elég, ha megyek a krisztusi úton.

Ezt ajánlom Kegyeteknek, hogy megértsék és megtegyék a gyakorlatban.

Úgy legyen!

Harmadik beszéd

Pécs, 1927. március 23.

Krisztusban Kedves Ifjúság!
Mélyen Tisztelt Közönség!

A filozófusok a világ súlypontját átteszik majd az emberbe, majd pedig az emberen kívülre. Az igazi filozófia a világ értékét mindig az emberben keresi.

Az igazi etika az, amelyben az emberi lélek tudatosan virágozik ki az evangélium szerint való menyországgá, tiszta, szép egyéniséggé, harmonikus emberré. Ezek a gondolatok – nem mondom, plágiumok –, hanem más-más kiadásai a régi felséges evangéliumnak, amely elhitei velünk, és bennünket rákényszerít annak a nagy szimbólumnak a vallására, hogy *igenis a világ értéke az emberi lélek*. Ez benne van az evangéliumban.

Ha az ember az evangéliumot csak kis gyermekkori fogalmai szerint, kátés reminiscenciákkal olvassa, akkor nem találja meg ezeket. De kis kacsókkal nagy távolságokat kitapogatni, gyermekésszel remekműveket megérteni nem lehet. Nekünk nem is az a célunk, hogy gyermekcipőkben nézzük e feladatokat. Nekünk az a feladatunk, hogy megkeressük, mik azok a nézőpontok, amelyekkel az Önök látókörei kitágulnak. Nekünk az a feladatunk, hogy az Önök vallásos fogalmainak kipallérozásával előhaladásuk lépést tudjon tartani. Amilyen a tudományos műveltségük, a vallást se csak a kis káté szerint ismerjék, hanem emeljék a vallásos műveltségüket is, és állítsák be a tudományos- és kulturműveltséggel együtt az életükbe a vallásosságot is.

A márciusi napok a kikíváncozó élet, a hazafias nagy gondolatok, régi emancipációk, szabadságvágyak szárnyrakelése. Nem kívánhatnak egyebet, minthogy ne féltsék magukat s életüket a tartalmasságtól; ne véljék, hogy túlértékelik magukat. Az ember nagyon is hajlik ugyan a túlértékelés felé. A görög *hybris*, hiába, mindig próbálja fejét felütni, de gondolhatják, hogy én nem erre akarom Önöket buzdítani, hanem hogy *fogják meg halálos komolysággal az evangélium értékelését*. Álljanak bele halálos komolysággal azokba a nagy gondolatokba, amelyekre nemcsak rá süt az evangélium, hanem kikapar, előhív a lelkekből.

Mert hirdeti az evangélium, hogy eljött az Isten Fia, és adott nekem értéket; Dianoia: diagnózist, megcsinálta számomra a nagy diagnózist az egész beteg emberiségről, de az egész emberi életről is. Milyen felséges, milyen hatalmas nagy gondolata ez a Szent János evangéliumának! Ha csak ezt fogják meg, hogy eljött egy nagy orvos, egy nagy reformer, aki nem is halottakból támaszt fel embereket, hanem „Dedit nobis semetipsum, ut cognoscamus verum Deum” (1Jn 3,2): „Hogy megismerjük az Isten Fiát” és megismerjük önmagunkat. A felséges szimbólumokkal segítsük ki magunkat, hogy teljesen odaálljunk, odaállítsuk hitünket, reményünket, önmagunk iránt való szeretetünket, a lelki küzdelemben való hősiességünket, a nyomorúságunkból új kikeletet sürgető vágyainkat a nagy megújulás szolgálatába. Adott nekünk dianoia-t és diagnózist, és ez mindig befelé int, sohasem kifelé.

Az Úr Jézus úgy jött, mint magvető és az a mag mindig koncentrikus. A mag mindig önmagába tér; a mag az egész életnek a kivonata. És ő csak azt adta meg, hogy legyen meg a csodálatos kiindulása annak, hogy a világ hogyan változzék meg. Az már nem az evangélium gondja, hogy milyen lett az ókor, a feudális középkor, a kothurnusokban járó újkor, hogy milyen lett a francia forradalom, amely új jelszavakkal jött, vagy hogy milyen legyen a mai kor, amely – reméljük – szociális korszaknak mondható.

Mi a mag? A mag az *én*, hogy hogyan kenem fel magamat királynak, hogy hogyan súlyosodom meg az önmagam értékétől. Csak arra kérem Kegyeteket, vegyék ezt tőlem

imádságnak, ne szónoklásnak. Vegyék ezt atmoszférának, ne fogalmaknak, ne konvencionális nagyokat mondásnak, hanem igazságnak. Az evangélium azt mondja: benned van a világ értéke, benned van a mennyország. Ez a legmagasabb méltóság, ez a legfelségesebb érték. Nem lesz az ember feje valamiképp kábulttá, hogy ezt a szó szoros értelmében vegye. Az ember feje elbírja ezt. Hát a Szentek nem bírták el? Az Ő nagy nyújtózásuk a végtelen felé, úgy hogy minden szent egy, a végtelenbe tűnő, csodálatos ígézet, ez mind azt mutatja, hogy ők tovább mentek. Nekünk kötelességünk ezt elhinni, mert én azt akarom, hogy Kegyetek ne ABC-és keresztények, hanem szakramentálisan felizgatott keresztények legyenek. Ha ilyenek lesznek, akkor más lesz a világ. Ha nem is tudják a kapitalizmus nyakát kitekerni, ha nem is tudják a munkáskérdést megoldani, az mindegy: de megvan ez a mag, a szociális mag, a nagy hit az emberről. Mert, ha nagy hit van az emberben, akkor lehetetlenség ez a világból merített aggály, hogy egy dzsungelt emelünk ki. Ha az evangéliumot komolyan vesszük, ellenünk a világ minden munkája merőben lehetetlenség.

De most nem erről akarok bővebben beszélni, hanem csak azt akarom megértetni, hogy az evangélium egy nagy csodajárás volt. Nem reneszánsz, hanem új teremtés. Csodálatos tüzeknek az új szétszórása, nem apokaliptikus angyalok megjelenése, hanem szétáradó pünkösdi tűz. – Megcsináltam ezzel az ouverture-t, a nyitányt.

Mit akar az evangélium, mit akar azzal, hogy ember vagyok, és ezért akkora értékem van, mint a világ? A Krisztusénál is többet ér az én lelkem, mert a Krisztus a saját életét odaadta értem.

Krisztus keresztáldozata szimbólum is volt, szimbóluma annak, hogy az Isten mennyire szereti az embert. Tetszik tudni, ezek azok a lángok, azok a villanások, amelyek szerint él az ember, a jól élő ember, akik mind elhiszik és vallják ezeket. Nekem hinnem kell, mert keresztény-katolikus vagyok; nekem hinnem kell, hogy ebben a földben, amely a test és vér, egy csodálatos örökkévalóság magvát hordozom. Nekem hinnem kell, hogy én hant vagyok, amelybe a teremtő Isten belevetett egy magot, az örökkévalóság magját. Hogy hogyan van ez, abban a tudomány most ne zavarjon; az se, hogy az emberek hogyan tapossák ezeket az értékeket. Ne mondja a tudomány, hogy ezek az értékek a világban semmik, ne mondja, hogy ez lazító, szédületes-nagy, ellentét, amikor látom a világban azt a kiáltó nyomort, az emberi szegénységet, a lakástalanságot és ezekkel szemben áll az a végtelen súly, hogy értem az Isten meghalt, én értem, akinek nincs cipőm, aki éhezem. Nekem ezt el kell hinnem!

Testvér, ne félj ettől a hittől! Mi lesz belőled aranyifjúság?! Milyen nyomorúsággal befüggönyözött magyar ég fog még rád szakadni, nem tudom, de ezt a kiáltást a sötétben el ne ereszd, hogy tudniillik te egy örök lét vagy. Ne feledd, hogy te hant vagy, amelybe bele van temetve egy csodálatos mag, amelyet úgy hívnak: *lélek*.

Csak egy kis kitarítás! Amit eddig szépet, nemeset alkotott az emberiség, mind ettől a lélektől van: – a tudomány, a szépség, a művészet. Higgy benne, ha tíz évig fekszel is a rokkant ágyon. Ne csüggedj, hanem higgy benne erősen. – Meglátogattam egyszer Pesten egy rokkant embert, aki nagyon odavolt, de rendkívül művelt ember volt. Azt mondta nekem: „Nézzé, én egy hitetlen, káromkodó rossz ember voltam, most nézzen a szemembe, mit lát?” Azt mondtam neki, hogy nagy hitet látok a szemében. Magából nem lesz már ember, ezt tudja, de felemeli az, hogy magában csodálatos hívő lélek van. Kegyed megtört ember, de hívő lélek. Magában belül nagy békesség van, csodálatosan nagy ellentét. Igen – mondta, – mert én hiszek. Olyan katolikus férfi vagyok, aki hiszem, hogy bennem örökkévalóság van; hiába leselkedik rám a koporsó, én rám nem a halál, hanem a feltámadás vár.

Szeretném, ha Kegyetek mindannyian ilyen hívők volnának. Szeretnék a Kegyetek lelkébe, amely sok tekintetben omló part, mert olyan fiatalok – ez nem sértés, hiszen a fiatalság még tele van kérdőjelekkel, – én szeretnék ezekre a velencei tengerbe épített cölöpökre nagyszerű Márkus-Dómokat építeni. Én szeretném ezeket a fenyőszájakat úgy

lekalapálni, megrögzíteni, hogy mindannyian meg tudjanak állni a nagy feketeségben, a minket körülvevő nagy vígasztalanságban.

Hogy Önök megállnak, ez az én hitem. Ilyen nagy hitem van nekem Kegyetekről. Mindannyiuknak kívánom ezt a nagy hitet, és akinek megvan a hite, ismétlem, semmiért el ne eressze.

Megint nagyon érdekes kilátást mutat a történelem, hogyan tűntek el régi kultúrák. Egészen új világ lett a rabszolgatartó Rómából. Lassan ment a rabszolgák felszabadítása, és mivé tették Rómát a felszabadított rabszolgák? És mi lett a germán világból, mi lett az egész felséges Nyugatból? Mindez abból a nagy hitből keletkezett, hogy bennünk szegény rabszolgákban, plebejusokban végtelen nagy érték van. Ezen szent ígézet alatt állottak e nagy hittől Korinthusban a zsákhordók, Rómában az insulákban nyomorgók, de nem csináltak szakszervezeteket. Szent Pál nem lazította fel az embereket, hanem azt mondta: ha rabszolga vagy, „ne törődj vele!” – Ez benne van a Korinthusiakhoz írt első levél 7. fejezetében. – És ha nem tudsz felszabadulni, nem baj, mert gondold meg. mit használna te uradnak, hogy az kívül úr, de belül rabszolga, te pedig belül vagy úr!? Mit használna, ha szabados leszel, de belül rabszolga maradsz? (Vö. 1Kor 7,21.22) Ez volt a kovász, az a nagy élesztő, amely átgyúrta és megváltoztatta a világot. – Ha még nem olvasták a Fabiolát Wisemanntól, olvassák el; abban benne van a kereszténységnek ez a lassú, csendes, az újvilágot kitöltő munkája, ahogy a kereszténység erős lett. Nem volt divatszerű, hanem az őserő hozta: spiritus et vita (vö. Jn 4,64).

Az a fődolog, hogy bennem változatlanul éljen ez a kereszténységben való hit, ugyanaz a hit, amely így átgyúrta az egész világot. És ha sokan leszünk ilyenek, akkor szétrobbantjuk ezt a mostani világot is, de nem lázadás, hanem belső elváltozás útján. A legnagyobb változásokat is nem a forradalmak hozták, hanem a belső szellemi-lelki megváltozások. Ne feledjük, hogy én vagyok a világ képlete, az én lelkem a világ élete. Kedves Testvérek, talán éhesek, szegények vagytok, a tandíjat nem tudjátok megfizetni, és sok bajotok van, mert ez a kis Magyarország is szegény és rongyos: igaz, nehéz az életetek – mindez így van –, de csak ne dobjátok el ezt a nagy hitet.

Minden nagyság evolúciós kitérés. Ilyen az, hogy hiszek az Istenben, a Mindenható Atyában, a Krisztusban, a Szentlélekben, és hiszek a lelkemben, ennek örök életében, a tisztasági szomjában, érvényesülő vágyaiban, az etikai szent szabadság zászlaját meglobogtató szenvedéseiben. Ezeket én mind halálosan hiszem. S ezért mondom Önöknek, hogy van lelkük, és ezt ne adják el semmiért, mert a lelkük több, mint az egész világ. Tehát ha az ember eladja a lelkét, az bűn, akkor vétkezik. Sokféle módja van ennek, de egyik móddal sem alkuszom.

Olyan komolyan mondom, mint ahogyan itt állok, hogy a legnagyobb tragédia, a legnagyobb tragikum: a lélek hajótörése. Ez nagyobb, mint az egész világ összeomlása. Bűn az, ha a lélek árnyékba borul, és ez nagy, nagyon nagy baj. Az éjszaka a föld árnyéka. A tragikumok az ember árnyékai. A bűnös, a csetlő-botló ember az árnyékban jár. Ezért hozta Krisztus a világosságot ez ellen az árnyék ellen. Lux lucerna lucernis (Jn 5,35).

– Menjetek a világon végig úgy, mint akik világoskodtok.

Milyen koncepciók ezek, ha az ember ezeket úgy művésziiesen nézi, ha az ember megy a maga lámpájával. Első napon hallottuk a csodálatos Murillo-képet, ahol a Krisztus világít, de minden ember is vigye magával a maga fáklyáját.

Kedves, Édes Fiaim, miután egyetemen vagytok, egy tudományt lehelő atmoszférában éltek. Én is voltam fiatal, voltak mindenféle gondolataim, de nem tudtam a világot szintézisbe hozni a lelkem nagy értékével. Tisztelem a könyveket, de az evangéliumot felettük a legjobban. A nagy perspektívákat nem lehet lefüggönyözni, mert azok axióma, vagy probléma képében élém állanak.

– Mi az axióma? Azt mondanám pongyolában erre a kérdésre: az a pannonhalmi benediktinus cella, amelynek kilátása van, nem tudom hány megyére. Minden lélek egy ilyen kis cella, ahol egy hívő ember, egy barát lakik, akinek a cellájából, a lelkéből a végtelenre van kilátás. Nem szép ez?

– Mi a probléma? Egy kínzó gondolat, amelyre egyhamar nincs felelet. Dacára annak, hogy kicsi vagyok, de hegyen állok. Ember vagyok, véges vagyok, de hegyen állok, a nagy öntudatnak a hegyén. Ki állított oda? Elsősorban az Isten a kinyilatkoztatással; a többi csak utána cammog, ami néha segíti az embert felfelé, de sokszor húzza lefelé is.

A legnagyobb kár, ha egy fiatal ember elveszti a hitét. Gondoljanak arra a sok nagy tudósra, akik nem vesztették el a hitüket, pedig nagyobb tudósok voltak, mint ezidőszerint Kegyetek. Az ember szeme egész rezgésre, a füle egész hanghullámokra van beállítva, s azután jön az a sok valóság, amit a világban még most is csak sejtünk, és azután jön a metafizika. Azt mondhatnám, hogy mentalitásnak helyes az a beállítás, hogy ez is van, az is van, és mi minden lehet; nekem azonban tovább kell mennem, mert a Krisztus nekem világít. A Krisztus fátylóját szívesen viszem. Ez lesz a számomra a verőfény, a biztató fény. Kérem azért, k. Fiaim Kegyeteket, őszinte és baráti érzéssel: ne üssék agyon az evangéliumot a törvény-kódexekkel, a tudománnyal. Mert ismétlem: az ember végre egy kis kataszterben áll és kis óvatos lélek lesz. De nekem nagyobb lelkek kellene; kell, hogy rám leheljen a végtelenség, az erdők nagy titkai, a világ fel nem derített misztériumai. Ez az én nagy hitem: fogadják ezt a hitet halálos komolysággal.

Hogy mi az a halálos komolyság, arra csak egy példát említek, a toblachi grófét. A község most már Olaszországhoz tartozik. Arról volt híres a gróf a középkorban, hogy elfogta egy nagy ellenségét, és mivel nem volt senki a várban, ő maga vitte le a pincébe és becsukta, de teljesen elfeledkezett róla. Sokáig nem járt arra senki, és az az ember ott éhenhalt. Ez a haláleset a grófnak olyan rettenetes törzsúrás volt, hogy láncot kovácsolhatott a lábára, hogy el ne felejtse. Penitenciát járt ezzel a láncsal Rómába, azzal jött vissza, és azzal is halt meg.

Ez az, amit én halálos komolyságnak nevezek. Ezt ne tessék elfelejteni.

Úgy gondolom a hitemet is, hogy soha el nem hagyhatom. Ha táncolok, akkor is magammal viszem a hitemet, a láncomat; ha odamegyek, ahol könnyű tívornya lesz, a hitemet magammal hordozom, és ha néha kissé emancipálnak hiszem magam, egy kicsit megcsörgetem a láncomat. Ha én így magammal hordom, és soha le nem teszem a hitemet, az talán lehet, hogy másoknak láncnak látszik, de nem az, hanem mentőkötél, amit egy elmerülőnek dobnak oda. Vannak terminusok, amelyeken túl nem menni nem gyávaság, hanem okosság. Ha ezt szívesen fogadják, akkor egy-egy karszti fenyőszálat iparkodtak leütni azokba a mocsarakba, amelyeken Velence épült. És tetszik tudni, azok a karszti fenyőfák ott kővé lettek, és nem rothadtak el, azért bírták el a San Marcot és a mellette levő gyönyörű palotákat. Kell, hogy a hitünknek is ilyen szilárd kőoszlopai legyenek.

Másodszor, ha ezt a lelket viszi az ember, a saját lelkét, kell hogy *a léleknek* legyenek törvényei. *Kell* neki *a rendszeresség*. Ezt úgy hívják, hogy ethosz, etika. Mi az erkölcs? Élettartás; magatartása a léleknek az emberben, hogy hogy' kell magát tartania. Csak egy nagy szót akarok a lelkükbe belevarázsolni. Nézzük a Goethé-t, milyen csodálatos ember. Ő mondja ezt: „Das Geheimnis der göttlichen Maase.” Van egy titok az ember számára, az isteni mértékek száma. Mikor Pitagorasz azt mondta, hogy a világnak a belseje a számok, azt hiszem, hogy ő is mértéket értett.

Az embert is a mérték tartja. És mik az ember mértékei? A törvények. Mit kell tenni a törvénnyel? Tisztelni. Én folyton azt hangoztatom, hogy nem kell a törvényt mindig mint valami kényszerítőt nézni. Hisz ez voltaképpen egy irracionális valami. A törvényt mint szépséget kell nézni, Ha a lelkemet széppé teszem, amikor egy-egy fattyúhajtást lenyesek, ezzel mindig csak nyerek valamit. Ezért mondom, Kedves Fiaim, hogy szeressétek meg a törvényt. Ez a legmagasabb kultúra. Képzeljétek el, *ha Magyarországon minden ember*

szeretné a törvényt, milyen magas kultúra volna ez! Ha a pécsi egyetemen minden ifjú és leány szeretné a törvényt, micsoda nagy hatalmas empórium volna Pécs és benne a pécsi egyetem ebben a mi mostani erkölcsi, szellemi kultúránkban.

Megint egy példát mondok. Egy Eszterházy gróf Angliában járt, s ott azt mondták neki, hogy a nép annyira becsületes, hogy semmi sem veszhet el. Olyan csodálatos nép lakott ott, hogy ami elveszett, harmad-negyednapra okvetlenül megtalálták, és elhozták. Eszterházy hitetlenkedett, és ezért a tárcáját, amelyben több ezer forintot hagyott, és egy-két fontos papírt, elszórt az utcán, vagyis inkább egy ösvényen. Pár nap múlva éppen nagy ebéd volt, bejött az inas, és jelentette, hogy az urak közül valaki elvesztette a tárcáját, itt járt egy szegény asszony, és mindent visszahozott. – Hallják meg, kérem, micsoda etikai nagy kultúrnemesség van ebben a népben. Képzeljék el, ha az egész világ ilyen volna, és ha minden ember más tekintetben is ennyire becsületes és erkölcsös volna, nemcsak ami a just illeti, a hideg enyém és tied közti tartózkodást, hanem minden tekintetben így viselkednek az emberek, milyen óriási dolog volna ez! Ezért mondom, hogy ha ebben a teremben minden fiú és leány szeretné a törvényt, nem azért, mert az diktál, hanem szeretné mint isteni mértéket, mint a lélek nemes kifejlődését, mint valami tiszta, szép színezést, ha ezt mind így szeretnők: milyen nagyszerű kultúra volna ez.

Ne mondják nekem, hogy ez lehetetlenség. Nem disputálok efölött. Hiszem azt, hogy lehet, és hiszem azért, mert Krisztus mondja, hogy lehet és látok felséges embereket, akik ezt megvalósították. Hogy a válogatott csapatnak is van sok selejtese, az lehet, de ez nem dönti meg ezt a tételt.

Én hiszek magamban, hiszek a törvényben és az erkölcsben, A fő dolog, az, hogy meg legyek győződve arról, hogy lehet például tisztán élni, hogy... hogy a hatodik parancsot nem *kell* megszegni. Hangsúlyozom, nem igaz az, hogy meg kell szegni. Hogy a higiénia azt mondaná, hogy meg kell szegni ez végre is nem igaz. Hogy a szenvedélyek erősek, elhiszem; bármit mondjanak, elhiszem, hogy vannak nehézségek, de ismétlem és örökké hangsúlyozom, hogy mindezek dacára: meg lehet tartani.

Miért hiszem én ezt? Mert megtettem. És mindaz, aki megtette, az elhiszi, hogy meg lehet tenni. Csak aki nem tartotta meg, az nem hiszi, hogy meg lehet tartani. Mindannyian, akik megtartották, hiszik. Si feceritis, creditis. Krisztusban kedves Ifjak, Magyarország és az egész világ ifjúsága most a szertelenségek korszakában nő fel, veszélyek mindenünnen fenyegetik, de tiszteletreméltó intézmények árnyékában védelmet találhat. Védik a lányokat, fiúkat egyaránt. Hogy a nőkben nagyobb az ösztön, az mindegy, csak egyféle morális van. Lehetnek egyiknek nagyobb, a másiknak kisebb nehézségei, azt elhiszem, de nincs kétféle morális. Megint csak azt mondom: Probieren, probieren!

Az életet élni kell, a dalt énekelni kell, nemcsak a formákon okoskodni, nemcsak a kottákat nézni. Épp így nem a törvényt kell nézni, az csak a kotta, hanem az életet kell élni, hogy szép és harmonikus élet legyen. Mi volna a világ, ha csak kották, irányok volnának benne, és senki sem élné, énekelné az életet. Micsoda nagy nyomorúság volna ez. Hiszik most már, hogy a törvény az isteni mértékek titka? Fogadják el legalább Goethét, ha nem akarnak az evangéliumnak hinni. Ami szép, az mind mérték. A zene is mérték, a művészetben is mindenütt megvan a mérték – kivéve a kubistákat és más pancsolókat, de ezek úgy is néznek ki.¹ Minden-minden mérték.

Ha ezt magamra applikálom, akkor a tuskóból, magamból kialakítom Krisztus szobrát. Én vagyok az agyag, és szerkesztek formákat, hogy nekem szentélyeim legyenek, mert én énekelni akarom az énekemet, én élni akarom az életemet.

¹ Meghagytuk ezeket és a hasonló magyartalanságokat, mert többet veszítettünk volna Prohászka püspök eredeti egyéniségéből, mint amennyit nyertünk volna a stílus szépségében.

Nem tudom ismerik-e a Wilhelm Foerster műveit. Aki tud németül, jobb, alkalmasabb olvasmányt alig ajánlhatok a részére. Az a nagy ethosz, azt mondhatnám, a görög bölcsekre emlékeztető komolysággal van megírva, vagyis a szépség tisztelete. A hernyó lerágja a virágot, a tehén, ökör lelegeti... De nem folytatom. Sok ilyen ember van, aki a virágot, a szép lányokat így lelegeti. Hogy azután hova jut, hogy milyen kategóriába kerül, azt ő maga választja ki. Megint csak ott vagyok, tisztelni kell a szépet!

Ha látnak egy szép leányt – igaz, hogy az a baj, hogy most ők is úgy öltözködnek, hogy minél többet láttassanak – nézzék úgy, mint a virágot. Én is szívesen nézem, de úgy nézem, mint az Apollót a Vatikánban, mint a milói Vénuszt Párizsban. Gyönyörködöm, ahogy egy szép virágban. Azt szeretném, ha nem kellene mindjárt rátukmálnom, hogy ha nem így nézed, akkor a pokolba jutsz; de azt mondja az Írás, hogy ha valaki megkíván valakit lélekben, ez már vétség; a hiba az akaratban van. Mondhatom, hogy addig nem lesznek művelt emberek, amíg a szépséget nem tisztelik. Ha valaki lát egy szép leányt, és mindjárt a nemiségre gondol, az barbár, az a szépségnek olyan fogalmával bír, mint egy cigánypurdé az egyetemről.

Van, aki azt mondja, hogy én ezt nem bírom el. De nincs igaza. Ez már herezis. Az Isten lehetetlenségeket nem kíván. Amikor Isten a törvényt adja, nem kíván lehetetlenséget, de elénk állítja a felségest. Ha bírod, fogd meg. Ha nem bírod, imádkozzál és megnő a szárnyad, megtisztul a szemed úgy, hogy az élet tiszta forrásai fakadnak benned.

Nem tudok nagyszerűbbet mondani, mint ezt a nagy hitet a lelkemben és az etikában. *Ez a lélekben való nagy hit és az etika megtartása tette az embereket nagyokká, szentekké.* Igaz, a nagy emberek is csetlettek-botlottak néha. De nem azért megyek a kórházba, és az orvos urak sem azért mennek, hogy én is, ők is lefeküdjenek a betegek közé; – nem azért megyek a rokkantakhoz, hogy magam is rokkanttá legyek, hanem, hogy egészséget vigyek közéjük. Erre iparkodom a kórházban és a rokkantak között. Tegyük fel, hogy a pécsi egyetemen csupa tiszta ifjúság lesz, micsoda óriási jelentősége van ennek a szülőkre és az egyetemre!

Ezt fogd meg! Hoc fac! Ne gondolják, hogy ehhez valami óriási nagy entuziazmus kell; ez az én életem, ezt leheltem magamba, ez az én meglátásom. Az evangélium mondja, és Isten bizonyítja, hogy megsegít engem, hogy megcselekedjem. – Amikor pedig gyengének vallod magad, próbáld meg, tedd fel erősen magadban: nem megyek az ösztönöm szerint. Én több vagyok, mint az ösztönöm. Nagyobb úr vagyok, nekem kell tehát az ösztönt dirigálnom. Amit én akarok, az életfolyam, ezt tehát nekem dirigálnom kell. A Duna nem életfolyam, de egy hatalmas nagy energia, s mégis dirigálni kell. A törvény sokszor más irányt ad neki, másfelé tolja, és új utakat, irányokat szab neki. Hát csak az ember legyen ilyen hullámok tarajának prédájául odavetve?

Tehát mindnyájan tiszták legyünk, én ezt értem az egész morális alatt. Ez az egész élet: egy fenséges tett! Nem adatik ingyen.

Ha egy leány szép, az nem az ő tette, hanem az öröksége. A lelkünknek a felszabadítása nehéz, áldozatos akaratba kerül, ez már a mi tettünk.

Úgy segítse meg az Úr-Isten Kegyeteket, hogy ezeket a nagy dolgokat készséggel fogadják, és iparkodjanak arra, hogy ezek a nagy tettek a Kegyetek jellemes becsületességével kialakuljanak.

Úgy legyen!

Negyedik beszéd

Pécs, 1927. március 24.

Krisztusban Kedves Ifjak!
Mélyen Tisztelt Közönség!

Negyedszer jöttem Kegyetekhez azért, hogy néhány nagy vonásban Kegyetek elé állítsam azt, ami megvan Önökben, hanem csak nincs úgy előhíva, valahol hátul van, nincsen első frontba beállítva, nincs a kellő megvilágításba helyezve. Miért emelem én ki ezt? Azért, mert ismerem a világot, a mélyebb gondolkodás sorsát, a nagy nehézségeket, amelyek egyre elém dobbannak, és valamiképp rossz befolyásba, influenzába állítják be a mi eszméinket. Sajnálom azt a sok életet, azt a sok tapasztalatot, azt a sok kiindulást; és szeretném, ha a kiindulás biztosan a tavasz egy szebb, biztosabb, boldogabb nyár ígéretével állíthatnák be.

Mit adjunk az ifjúságnak jobbat, mint a mi lelkünket? Mit adjunk jobbat, mint a mélységes meggyőződést, lökéseket a mélységből, hogy a kellő magaslati színvonalon megtartsák magukat. Legyenek meggyőződve, hogy a világ elváltozott, és változófélben van, és előttünk a kultúrának óriási feladatai tornyosodnak, mint egy hegyvidék, amely úgy látszik, mintha elzárna az új utat, de nem zárja el, hanem felemeli az arra haladókat.

Ez mind a szent kereszténységnek tudandó be. Ez dantei képekben a poklokban jár...; az a szent megváltás után epedő pascalizmusban örül. A kereszténység jóindulatú, minket lendíteni akaró bátorság. De olyan is ez a kereszténység, hogy mondhatnám penitenciás, megalázkodó ... Én mérlegelem a nagy tudóbajos kavernáit, mérlegelem a sok erkölcsi nyomorúságot, egy szétfoszló organizmusnak a rossz szagú örvényeit. Ez mind igaz...

Kegyetek is egy nagy tragikum alatt állanak. Arra is rá lehetne mutatni, hogy mi lesz belőlünk, ha ezt kikapcsolom. És az etikai élet tragikumuma az, amit Szent Pál apostol jellemzett: „Két törvényt érzek magamban.” (Vö. Róm 7,21 skv.) Az egyik csupa szépség, a másik pedig ezeket mindig rombolni akarja. Érzem a szellem járását, temperamentumát, amely szárnyaira akar venni; érzem az önsúlyát a testnek és a testiségnek, a földnek, a sárnak, mindannak, ami az eszménnyel ellenkezik. Nézzék, az embernek úgy kell az életre készülnie és ránevelődnie, hogy én a meghasonlás embere, a nagy eszmék megőrzője ne szétválasszam; sőt folyton tapasztaljam az óriási ellenmondást, amely bennem van, de mégis belekapaszkodjam a felséges érzésbe, amely bennem van, az érzések Jákob-létrájába, amely mindig azt mondja, feljebb, feljebb. Ezt szeretném szívükbe, lelkükbe ojtani. Szeretném Kegyeteket mindannyiukat dezinficiálni azzal a nagy akarással, agitálással, nem tudással, hanem meggyökerezett vágyódással, hogy ezek szerint az eszmék szerint éljenek.

Ego memet in ardua fixi: nehéz, nagy dolgokba álltam bele, a nagy fegyelemnek fenséges hatalmas karába, nagy mértékbe, és emellett ki akarok tartani. Tudom, hogy önök mind tragikus emberek, de mindannyian azok vagyunk. Az egész tragikum, amelyből Aiszkülosz, Szofoklész merítettek, ez a tragis nem pogány, nem keresztény, hanem emberi. Amint az Ursusnak a sorsa, ha olvasták a „Quo Vadis”-t, amikor kapja a sugallatot, fogdd meg a bikát, fogdd meg a szarvát, és csavard: mentsd meg Liviát. És Ursus lába belesüpped az aréna homokjába, de mintha vas, és a karja acél volna, kicsavarja a bika nyakát: megmentette Liviát! Ez csak szimbólum ugye, de jelzi, hogy a világ, az élet arénájában ez a mi feladatunk: dacoljunk a tragikummal; az ellenmondásnak folyton lázadó – nem mondom – kedvének, hanem ösztönének a sugallatával, hogy híggyük, hogy mi birunk a bikával és győzünk.

Néhány gondolattal a lelkükre, mint tiszta éles lemezre, fogom rálehelni, beleoajtani, hogy higgyenek a rosszban is. A kereszténység hisz a győzelmes jóban, de hisz a sokszor győző, de

nem győzedelmes, rosszban is. A rossznak nincs az a temperamentuma, hogy győzelmes lehessen, hanem azért mégis sokszor győz. Sokszor kiirthatom a rosszat a győzelmes jóval, de azért higgyenek a rosszban is. Ezt úgy mondja a Káté, hogy a rossz: a bűn.

A világ oly könnyelmű, hogy nem akar hinni, a világ oly adós, hogy nem akarja érezni, az adósság terhét. El akar osonni. Szabadulni akar, mert ez neki kellemetlen érzés. Higgyenek a lelki sötétségben, ha valaki kioltja a lelki-világának gyertyáját. Higgyenek abban, hogy valaki a lelkének a ciszternáját és a forrásokat elzárja, a fogságok energiáit felszabadítja. Tudom, hogy miért teszi, mert azok előtt hódolnia kellene, ő pedig azokat mellőzni akarja. Higgyenek a testben, mint a tragikumnak egyik főszereplőjében. Van a léleknek valami született ellenzője; nem is kellett Istennek ellenkezést vetni a test és a lélek közé. Ez megvan úgyis. Higgyenek a képrombolásban. Az eszmények képrombolásában, mert ez is lehetséges. Higgyenek az erkölcsi felépítés szikláinak szétrobbantóiban. Higgyenek abban, hogy a lélek ragyás, rozsdás, fekélyes, vérbajos lesz; higgyenek a bűnben. Ha hallom a fasiszta ifjúság himnuszát: ...a „bellezza” mellett mindig ott látom a rothadást, a csúnya elfajulását a léleknek.

Azt mondja az evangélium, hasonló a mennyek országa két adóshoz. Az egyik száz dénárral, a másik tízezer talentummal tartozott. Ez olyan rengeteg pénz, amelyet egy ember sem tudna megfizetni. Kedves Ifjúság! Fiatalemberek! Leányok! Az ember úgy sajnálja ezt a nagy megterhelést, mert az adósság a léleknek igen nagy terhe. Az ember úgy sajnálja, amikor a fiatal lélek is kezdi magára venni az adósságainak a súlyát. Mondják azt Önök is, hogy én hiszek a rosszban is, és éppen azért akarok ellene tenni. Vezessen engem valami szépség a csúfság hitéhez, hiszen Ődipuszt is, amikor vak lett, a szép Antigone vezette.

A finomság, a kultúra tud vezetni, de az emberi kultúra, az emberi művészet nem bír azzal a feladattal, hogy megtegye mindazt, amit tud. Nem bízhatom rá magamat teljesen. Csodálom a szépséget, meg fogom a meleg puha kezét, de az életemet nem bízom rá. Nem tudom rábízni. A sok bűn között az ember a hajótörött sorsára jut. Nem bírom a lelkemet egy ilyen, bár kedves, tiszteletreméltó, de nem egészen megbízható vezetőre bízni.

Nekem azok az örök értékek kellene: a lex, a törvény, amit a Sínai hegyen gránitsziklából adott az Isten. Kell a sivatagból kiemelkedő fenséges nagy Oltár. Kell, de nem elég nekem a nyolc boldogság hegye. Kell az evangélium egész hegyvidéke. Ez mind Lex. Pál apostol azt mondja, hogy ez a Lex a megbízható vezetője az én vágyakozó lelkemnek. Csak olyanra bízhatom lelkemet, aki teljesen megbízható. És ilyen csak az evangélium. Nem a Taine, aki mérlegeli a kavernákat, aki a kereszténységtől távol áll, és már el is fordul.

Fiatal értékeket, az életüket ne bizzák másra, csak az igazolt Férfiúra. Az Apostolok Cselekedetei nevezik Krisztust igazolt Férfiúnak (ApCsel 2,22), akinek megvan a patense, akinek megvan a megbízólevele. Ő az egyetlen pilóta, aki a szirtek között utat tud találni, akinek szíve fel van kenve az Istentől. Eszembe jut Izaiás próféta nemes képe, aki e titkot először felfedi, de bizonyítéka is van rá, minden tekintetben.

Nagy és felséges dolog ez. Nézem a bűnös világot, a szertehulló társadalomban a vajúdasokat, és látom a Krisztus távlatát, a visszahanyatlást, és rábízom magamat. Én a szegény bűnös ember, aki a bűnben hiszek, rábízom magamat az egyetlen igazolt Férfiúra, akit igazol az Isten. Hol az igazság? A feltámadás, a kereszténység piedesztálja, ez a sarokkőként nélkülözhetetlen bizonyítéka. Nem pergamentre van írva, hanem a Krisztus testére, s ez az öt piros rózsában megírt oklevél. Ezt akarom Kegyetektől.

Kegyetek is bűnösök, szenvedélyesek; érezzék át, hogy ez rossz, s amikor eszmélnek, fogják meg a Krisztus, az igazolt Férfiú kezét. Fogják meg, illetőleg vegyék át a lelkét, fürödjének meg abban a fényben, amit ő szétáraszt, érezzék a mélység és a magasság attrakcióit, és egyben örüljenek, ha megcsókolhatják a Krisztus kezét, örüljenek a benső meghatottságtól, örüljenek, ha adhatnak valamit magukból.

Másodszor higgyünk abban, hogy a bűnösség által tönkretelhetjük magunkat, tönkretelhetjük az életünket, és elveszíthetjük a lelkünket. Higgyünk a győző rosszban. Engem az Isten felelőssé tett magamért, és Önök, ahogy itt ülnek, mind-mind csupa nagy felelősség. Minden ember egy-egy felelősség önmagáért. De ez a felelősség felér egy királyi koronával, ami a méltóságot illeti, és sziklával ér fel, ami a megterhelést illeti.

Fogják meg ezt a nagy gondolatot és mondják, hogy ha én felelős vagyok magamért, akkor oda is akarok állni ennek a nagy feladatnak eléje és akarok igazán felelni. Tudom, hogy a lelkemet elválaszthatom az ösztöntől, elválaszthatom a bűntől, a rossztól. De tudom azt is, hogy a lelkemet el is veszíthetem. Ez a nagy feketeség, ez az árnyék mélyen hat rám. A keresztény meggyőződés mondja, hogy az ember el is veszítheti a lelkét, és ott nincs reinkarnáció.

Az erkölcsi feladatnak rémséges bemutatkozása ez, hogy *nekem vigyáznom kell*. Nekem mindent meg kell tennem, hogy ne történjék meg velem az, hogy elveszítem a lelkemet. Ezt a Káté *pokolnak* hívja. Kegyetek talán nem hisznek a pokolban. Ez a gondolat valami rémséges. Nekem sem fér a fejembe, de én mindig az igazolt Emberre nézek, Ő rajta igazodom el, és ezért hiszek benne. Ez az ember azért jött, azért lett igazolt Ember, hogy engem is eligazítson.

Kedves Fiúk és Leányok! Van egy édesanya, aki beteg, aki már a végét járja. Az ágya körül 10 gyermek és egy szerető férj áll, vagy térdel; és ezek imádkoznak. Mit kérnek? Hogy az Isten, aki ezt megteheti, könyörüljön meg rajtuk, és tartsa meg még az életnek az édesanyját, hiszen még nem öreg. Hogy ne a betegség győzzön, azt kérik, hanem az irgalmas szeretet. – Testvérek, ha én Isten vagyok, ha nekem erre hatalmam van, és én előttem leborul 10 gyermek és egy férj, hogy ha bírod, mentsd meg az édesanyját; bírnám én, vagy a jelenlevők közül valaki megtenni azt, hogy még egy lélekzetet vegyen és azután vége? Megtenné ezt valaki? Ez lehetetlen. – Ha itt Pécsen minden virágban van, ha a szőlők, a gyümölcsösök tele vannak virággal, és az emberek imádkoznak: Uram segíts meg, hiszen Te teheted, hát legyen egy kis szél az éjjel és nem fog elfagyni a szőlő. De az imádságot nem hallgatja meg az Isten, a szőlő lefagy, és a sok remény mind zúzmarára lesz, a sok munka mind hiábavaló fáradság lett. Ha Isten nekem hatalmat adna, micsoda keménység volna az, ha azt mondanám, hogy fagyjon meg minden. Ugy-e, ezek a gondolatok nem férnek a fejünkbe, mert mi emberek vagyunk. Hát ez egy nagy felfedezés: én ember vagyok, emberileg érzem, gondolkozom, .. Borzadok. De van más is. Van más: az Isten!

Mi a pokol? Emberileg érthetetlen rendelés, hogy a lelkek elveszhetnek. *A lelkek örökre elveszhetnek*. Sokat filozofálhatnék most itt az időről, hogy mi az az örök, nem tartozik ide. Csak azt mondom. Te igazolt Ember azt mondod, hogy én Neked higgyek és én Neked hiszek; – nekem ugyan érthetetlen, az igaz, – de mi érthető az egész világban? Mi érthető? A lét, a szenvedés, a tragikum, küzdelem? – De Te mondod, hogy a lelkemet elveszthetem, Te hoztad létre ezt a Szaturnuszt, ezt a Molochot, amely a lelkemet elveszítheti.

Kedves Fiaim, csak ne okoskodjanak! Mert azt mondhatnám, mindig logikailag, petitió principiiben szenvednek. Építenek maguknak bástyákat, pedig emancipálniok kellene magukat a nagy szükségékből, érthetlenségekből, a már Kegyetek által is tapasztalt folytonos tragikumokból. Nem jó methodus ez a hódos, nem jó metódus. Voltaképpen maguk körül járnak ugyanazon a járószalagon, zsinóron, amelyen az emberi értelem, az emberi akarat jár. De vannak más világok is, s itt az igazolt Férfiú legyen az én imám és a jó kívánságom.

Ha emberek akarnak lenni a jövőben, higgyenek Krisztusban, de csak ne okoskodjanak. Higgyenek abban, amit Krisztus kimondott, hogy a lelkek elveszhetnek. Én a lelkemet elveszthetem. Nekem tehát felelősségem van magamért. Nekem ezt a nagy művet. az én etikai érettségemnek nagy művét, véghez kell vinnem, és Istennek majd egyszer be kell mutatnom. Az által lesznek Kegyetek nagyobbak önmaguknál, ha önmagukból ki tudnak

emelkedni; az által lesznek az élet művészei és mesterei, ha legyőzik a törpe gondolatot és alacsony felfogást, az által lesznek etikai emberek, ha a testiséget, a szürkeséget, a nehézséget, azoknak az iszapos súlyát lerázzák magukról, ha keresztülfurják magukat rajta.

Nézzék, ez nagyszerű dolog. Nem tudok magasabb feladatot kitűzni magam, vagy más emberek elé, mint ezt. Én etikai mű vagyok, de csak kipontozva. Az etika még csak kipontozva van meg bennem, nekem kell azt kivésnem, ki kell magamat emelnem a magaslatra. Magamat tiszteltem meg ezzel. És megfordítva. Tévedek, ha azt mondom, hogy ezzel nem kell törődnöm. Az embernek a sok léhaság karikázó szelére – amely csak az élet országútjának a forgószele és csak arra jó, hogy bár nem téphet ki semmit, tele lesz tőle porral, pozdorjával az ember szeme – hát ilyen karikázó szélre csak nem lehet építeni, életemet nem bízhatom reá. Amikor ilyen horrend problémákat tűzök magam elé, az igazolt Ember által akarom a kívánt problémákat meg is valósítani.

Ego memet in ardua fixi: nehéz, nagy dolgokba álltam bele egészen!

Az ember saját magát a törvény és a megszenteltetés lehetetlenségének a mélyébe állítja. Bátor, bízó lélek vagyok. Hát mi feni a kardot élesebbre, mi vasalja a gerincet keményebbre, mint a pokol tűzéről pattant meggyőződés, az etikának a pokol megvilágításánál készült képei. Ha Kegyetek minél tovább élnek, és a világ harcait és az emberek szívének kavernáit jobban megtapasztalják, akkor fogják tudni, micsoda nagyszerű ethosz ez; olyan, mint a csodálatos tenger mérhetetlen mélységei. Akkor fogják megértve felfogni a fiatal lelkeket is két izzó pólus közé állítva: érvényesülés az etosz követeléseivel, vagy tönkremenés az etosz ellen. Erről álmodoznak, vitatkoznak a teozofok és másféle -zofok; akkor meglátják, hogy az mind csak cukros víz, meg limonádé.

A természetes emberi élet más szelekre van bízva, más tengeren jár; nem az etikai érvényesülés meridionálja alatt van beállítva. Kegyetek mint ifjúság, még sokfelé inognak s ezért mondják, hogy én erre, vagy arra rábízhatom magamat. Ismét csak azt mondom, próbálják meg, de ne úgy, ahogy az emberek ma valamit megpróbálnak, s aztán változtatnak. Próbálják, merre van a tiszta erkölcs, amely támasza, talpköve a világnak, amint a költő mondja. Ez azonban még nem az utolsó fundamentum. Még az erkölcs alatt is van valami, a nagy hit, amin a tiszta erkölcs épül. Az erkölcsöt nem lehet a levegőbe akasztani, annak támaszra van szüksége. És a támasza a nagy hit, hogy mindent úgy kell tenni, hogy ennek így kell lennie.

A múltkor Nékám dr. az orvosok ülésén azt mondta, hogy ne érzük be azzal, hogy csak a bajok következményeit akarjuk gyógyítani, és a forrásait nyitva hagyjuk továbbra is bugyogni. Aki akar közegészséget, annak előbb kell akarnia a közerkölcsiséget. Tudják, hogy merre van ő orientálódva és az ő szempontjából is teljesen igaza van. Arra Kegyetek is élő tanúk, hogy ha közegészséget akarunk, akkor először közerkölcsiséget kell akarnunk, és az emberi közerkölcsiségnek támasza a nagy hit. – *Ha nem akarok vérbajos ember lenni, és a szüleim sem voltak azok – hála az Istennek: – vigyáznom kell a véremre és a tiszta erkölcsöt meg kell tartanom.* És ha így éltem, akkor bele van keverve a vérembe a nagy erkölcs és a nagy hit is. Nekem ezt meg kell fognom; fel kell kapaszkodnom a csillagok közé, akkor a lelkem nagy épületének a földje is jól meg van alapozva a nagy hittel.

Kedves Ifjak, legyen az embernek mélyebb távlata, mint – megint csak – azok a kis emberi gondolatok, amelyeket a szenvedélyek, a test kívánságai hordoznak. Nekem ennek következtében hinnem kell, hogy Isten ezt akarja tőlem. És ha Isten akarja, akkor engem az Isten arra rá is fog segíteni. Az én akarásom erre nem elég, hanem kell nekem egy hatalmas segítség; és ebben a segítségben is hinnem kell. Ezt a segítséget úgy hívjuk, hogy megváltás.

Én hiszem, hogy én megváltott ember vagyok. Mit jelent ez? Nagyon fontos gondolat és probléma ez. Ez annyit jelent, hogy nincs valami más sors és nincs semmi más hatalom, amely engem agyonüthet; ellenben vannak számomra mentő és segítő hatalmak, amelyek az istenségből erednek.

Nem lehet megváltás, ha az ember nem bűnös. A megváltó Krisztusnak ahhoz van missziója, hogy a sötétség romboló hatalmával szemben beállította a tisztaság hatalmait. Amikor éjszaka minden kuckóból előmászik a sötétség, ahogy a földön minden megtelik bűnnel és ahogy mi is tele vagyunk bűnnel – akkor a keresztről előjönnek ezek a mentő, biztató hullámok, és engem véglegesen nem a sötétség, hanem a boldogság kapuja elé állítanak.

Azért bírok a bűnnel, mert én megváltott ember vagyok. Nekem nagyszerű mentőhatalmak állanak a segítségemre, szolgálatomra, rendelkezésemre. Ezeket úgy hívjuk, hogy *kegyelem*. Ezek nélkül okvetetlenül a tönkrejutás, az enyészet prédája lennénk. De mivel ezek a hatalmak engem így emelnek, nem leszek! Mondják meg, nem fenséges dolog-e, hogy az emberi élet tragikumából a kegyelem kiségit engem? Ez gyönyörű, nagyszerű gondolat.

Nem hiszem, hogy a megváltásról Kegyetek így gondolkoztak volna valamikor, hogy tudniillik *nekem* nem kell a rosszba beleegyeznem, *nem kell a testiség ellen vétkezni* és nem kell a derekamat semmiféle kísértésbe beleadnom; mert én Istentől megváltott ember vagyok. Körülöttem nagy hatalmak vannak; azok az igézetek, amelyek lelkemben, az értelmemben és az akaratomban, mint inspiráló hatalmak működnek. Mert ha hiszek a verbajban, a pusztulásban, a romlásban, ugyanakkor hiszek az engem segítő nagy jó hatalmakban is. Az Isten rábízta Krisztusra, hogy legyen ennek az eszmének a jelzője, a kifejezője. Hogy keresztfeszítette magát, az már csak magyarázat. Magyarázata annak, hogy úgy szeretett engem, hogy az életét adta, a keresztre feszítette magát, és ezzel azt mondja nekem, hogy a lelkemet tanuljam megbecsülni, tanuljam szeretni és boldoggá is tenni. Így fog azután nekem és Kegyeteknek is sikerülni, hogy az életük ne kontár dolog, elrontott élet legyen, hanem Kegyetekhez méltó igaz, szép, boldog élet.

Ha a katolikus egyház gondolatai szerint a megváltó hatalmakkal, a szakramentális forrásokkal folyton megújítom az én lelkemet, folyton újjá lesz bennem a krisztusi szellem: akkor elérem azt, hogy folytonosan egy szellemi reneszánszban élek; biztosra veszem, hogy ugyanez sikerülni fog Kegyeteknek is, s elérik a legjobb életet. Hiszen Kegyetek fiatalok, előttük áll még minden, előttük áll egy egész elvégzendő élet, teljes életnapszám.

Ha majd egyszer számot adnak arról, hogy itt voltak 1927. március 24-én és egy püspök beszélt Önöknek nagy életfeladatokról, tragikumokról és kötelességekről: akkor mondják meg azt is, hogy Uram, én a Te szőlődben tényleg dolgoztam is attól a naptól fogva.

Mi a kötelességük? A lelküket olyanná tenni, amilyennek Krisztus akarja. Ha számot adnak majd, nem csak arról kell beszélniök, hogy velem itt voltak, hogy engem hallottak, pro vagy kontra állást foglaltak, hanem arról is, hogy vajon megütötték-e vagy nem ütötték meg a mértéket. Az evangélium mondja, hogy itt lesznek a jók, ott lesznek a rosszak. A jóknak azt fogják mondani: ti menjetek jobbra, mert amikor éhes voltam, ennem adtatok, amikor szomjas voltam, innom adtatok; a rosszaknak pedig azt fogják mondani: ti menjetek balra, mert éhezni és szomjazni hagytatok ... Tetszik tudni, mi ez?

Ez a lelkeknek etikai fajsúly szerint való elhelyezkedése. Ha itt ebben a világban összeráznak vizet és olajat egy edénybe, s a kettőt össze akarják keverni, elegyíteni, majd megtalálja a helyét mind a kettő, a víz is, az olaj is, mert a fajsúlyuk dirigálja őket. Az emberi léleknek a fajsúlya az etikája, a természetfölötti, a krisztusi tökéletessége vagy tökéletlensége.

Micsoda óriási reveláció volna az számunkra, ha én megtehetném, hogy magamat egészen belevigyem ezekbe a nagy gondolatokba, ha én magamat belerázhatom ebbe a fajsúlymérésbe. Ennekem nagyon fontos, hogy meg tudjam, hol vagyok, hogy ki vagyok. Ha így mindnyájunknak az etikai fajsúlyát így öszerázhatnók, hogy láthassuk, hol tartok: süllyedek-e, vagy fölfelé iparkodom: micsoda óriási reveláció volna ez számomra – számotokra?!

Kegyetek is meg fognak halni és a lelkük az Isten országába, a lélek fajsúlyának a mérték helyére kerül. Nagyon szeretném, ha Kegyeteknek igazán tiszta erkölcsi fajsúlyuk volna, olyan, amely Krisztus szerint fémjeleztetik. Ha megütöd ezt a mértéket, ez a legnagyobb dicsőség. Ha valaki tud művészkedni és tud alakítani, ez nagyon szép dolog, de mégis sokkal szebb dolog ennél: az igaz élet.

Legszebb dolog a tiszta élet, a legszebb dolog a lélek ilyen kialakítása. Szép lehet egy márványszobor, amelyet Michelangelo alkotott; mégis a legszebb egy emberi egyéniség, vagyis a lélek, az erkölcs, a belső fiziológia, a kifejeződése a belső értékeknek.

Ne vessék ezt meg. Én majdnem mindig sírni tudnék, ha arra gondolok, hogy hány veszendő élet van – mindenféle okból természetesen. Ezek szerencsétlen művészek. „Ein jeder ist seines Glückes Schmied.”

Aki az ő boldogságának, a szerencséjének a kovácsa, ez a nagy művész. Ez a kovácsság a nagy művészet, ez a höchste Kunst. Olyant faragni az emberből, amiért valóban érdemes élni. Ha valaki élvezni akar, hát jusson neki; ha valaki érvényesülni akar, ha ambíciói vannak, hát jó, csak törje magát; de a legfőbb Schmiedekunst ez: kikalapálni bennem, magamban a krisztusi remeket. Nem rajtam kívül, mert ehhez más is kell, hanem saját magamban, én bennem. Bár, ha valamikor az Isten előtt megjelenek, ő azt mondhatja rólam, hogy ez az én művészetem. – Ki tudja azt a sok ötvösművészetet, azt a sok kalapácsütést elgondolni? Hisz az ember az egész életén át kell, hogy dolgozzék. Nagyon nehéz végigtekintenünk az elmúlt életünkön. De ha bemutatatom magam mint bibliás ember, mint krisztusi ember: akkor az én fajsúlyom már jól helyezkedett el, tudniillik Krisztus jobbja felől. Ezért érdemes élni, ezért állított Isten bennünket ide vagy oda.

*

Ott végeztük gondolatunkat, ahol kezdtük. A világ értéke az ember, az emberi élet. A világ értéke a lélek; a jobb ember, a tökéletességben kialakuló ember, a Krisztust magából kialakító ember, aki a nagy igazságokat harmonikus egészében áthozza az életbe; az életet fenséges harmóniával megzenésíteni tudó ember.

Én jobbat nem mondhatok, szebbet nem kívánhatok, semmi múzeumban pompásabbat nem láthatok. Nem tudom, ki mennyire érvényesült az élet kanyargós útjain, hanem ha érvényesült mint krisztusi ember, mint olyan ember, akire a Krisztus ráírja a saját monogramját és hogy ha ezt sok ember cselekszi, vagyis ha mindazok a titkos befolyások meglátszanak rajta, amelyek mint finom radír, mint a legfinomabb tűszúrások, kialakították az embert, a krisztusi embert; ez a fontos, ez a helyes emberi cél. Ezekből kell áradnia a krisztusi fénynek. Ha a krisztusi fényvel a homlokodon, áldozatossággal a szívedben fogsz megjelenni a nagy műkritikus előtt, aki a fajsúlyodat úgyis rögtön meglátja, és a szerint fog ítélni rólad, akkor azt mondja: jöjj fiam! Utánam akartál jönni, tehát jöjj; az isteni élet majd még más regiszterekben fog kialakulni benned.

Ne vessék meg tehát ezeket a nagy igazságokat; ha nem vetik meg, akkor ezek közöttük, Önökben, Kegyetekben maradnak.

Nem kívánok jobbat: küzdj, higgy, élj!

Úgy legyen!

Névmutató

- Aiszkülosz, 23
Antigone, 24
Beethoven, Ludwig van, 11, 13, 15
Boisserie, Gustave, 13
Dante, Alighieri, 15, 23
Eszterházy, 21
Fisot, 14
Foerster, Friedrich Wilhelm, 22
Goethe, Johann Wolfgang, 10, 20, 21
Harnack, Adolf von, 11
Harsányi Kálmán, 16
Horthy Miklós, 15
Imre, Szent, 5
Izaiás, 24
Jákob, 23
János, Istenes Szent, 10
János, Szent, 17
Kant, Immanuel, 13
Livia (Quo Vadis), 23
Loisy, Alfred, 11
Michelangelo, 28
Moloch, 25
Mór, Boldog, 5
Murillo, Bartalmé Esteban, 10, 19
Nékám dr., 26
Ödipusz, 24
Pál, Szent, 16, 19, 23, 24
Pascal, Blaise, 23
Pasteur, Louis, 13
Pitagorasz, 20
Schiller, Friedrich von, 10
Schopenhauer, Arthur, 9, 13, 15
Secchi, Angelo S. J., 7
Szent Ágoston, 14
Szofoklész, 23
Toblachi gróf, 20
Ursus (Quo Vadis), 23
Vargha Damján, 5
Wisemann, Nicholas Patrick, 19
Zola, Émile, 13